

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1°: ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ	
1.1 Χαρακτηριστικά της ανάπτυξης του τουρισμού	6
1.2 Το τουριστικό προϊόν.....	7
1.3 Ανάπτυξη των κύριων κατηγοριών του τουρισμού.....	8
1.3.1 Ατομικός τουρισμός.....	8
1.3.2 Μαζικός τουρισμός	9
1.3.3 Εσωτερικός τουρισμός	13
1.3.4 Εξωτερικός τουρισμός	14
1.3.5 Συνεχής τουρισμός.....	14
1.3.6 Εποχιακός τουρισμός	14
1.4 Εναλλακτικός τουρισμός.....	15
1.4.1 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2°: ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	
2.1 Εισαγωγή.....	20
2.2 Οικονομικές επιπτώσεις.....	20
2.3 Περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις του τουρισμού.....	25
2.4 Κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3°: ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	
3.1 Ιστορικά στοιχεία	31
3.2 Ατζέντα 21 και Τουρισμός.....	32
3.3 Βασικές αρχές της αειφόρου ανάπτυξης.....	33
3.3.1 Βιοποικιλότητα	34
3.3.2 Δια – γενεαλογική δικαιοσύνη ή αλληλεγγύη Γενεών.....	34
3.3.3 Δια-χωρική υπευθυνότητα.....	35
3.3.4 Συμμετοχή	36
3.3.5 Κρίσιμο φυσικό κεφάλαιο	37
3.3.6 Ολιστική προσέγγιση	38
3.3.7 Αρχή της προληπτικότητας	38
3.4 Το εννοιολογικό περιεχόμενο της Φέρουσας ικανότητας και η ύπαρξη ορίων στην τουριστική ανάπτυξη.....	39
3.5 Το θεωρητικό πλαίσιο της Φέρουσας ικανότητας τουριστικής ανάπτυξης....	41
3.6 Το μεθοδολογικό πλαίσιο για την εκτίμηση της Φέρουσας ικανότητας τουριστικής ανάπτυξης.....	44
3.7 Υπολογισμός – εκτίμηση της Φέρουσας ικανότητας	45
3.8 Ενδείξεις ξεπεράσματος της Φέρουσας ικανότητας.....	47
3.9 Τρόποι αντιμετώπισης του ξεπεράσματος της Φέρουσας ικανότητας	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4°: ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	
4.1 Προβλήματα του τουρισμού	50
4.2 Προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού.....	51
4.3 Ο Ελληνικός τουρισμός	54
4.4 Το μέλλον της διεθνούς τουριστικής βιομηχανίας.....	58
4.5 Σχεδιασμός προτύπου τουριστικής ανάπτυξης	59
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	62
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	64

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των χαρακτηριστικών στοιχείων του τουρισμού και της φέρουσας ικανότητας. Ακόμη προβαίνουμε στην καταγραφή και ανάλυση των στοιχείων που αφορούν την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη και το μέλλον του τουριστικού φαινομένου.

Για την επίτευξη της συγκεκριμένης μελέτης πραγματοποιήθηκε έρευνα μέσω της έντυπης και διαδικτυακής βιβλιογραφίας με σκοπό την συγκέντρωση των απαιτούμενων στοιχείων. Κατά ένα μεγάλο ποσοστό στην εκπόνηση της έρευνας βοήθησαν τα στοιχεία που αποκομίσαμε από το site του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός, παρόλο που στηρίχθηκε από την αρχαιότητα έως σήμερα στον ελεύθερο χρόνο και τη μετακίνηση, εντούτοις παρουσίασε διαδοχικά μια μορφολογική εξέλιξη και μια διευρυνόμενη χωρικά διάρθρωση. Στην αρχαία Ελλάδα και στην αρχαία Ρώμη, ο ελεύθερος χρόνος απεικόνιζε την προέλευση και την τάξη των πολιτών που ήταν ελεύθεροι και οικονομικά εύποροι, απαλλαγμένοι από κάθε εξαναγκαστική απασχόληση. Ωστόσο, ήταν υποχρεωμένοι να ασχολούνται με τα κοινωνικά, ηθικά και πολιτικά αιτήματα που δημιουργούσε η εύρυθμη λειτουργία της πολιτείας.

Οι διεθνείς ταξιδιωτικές μετακινήσεις για λόγους αναψυχής των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων στην Αίγυπτο, καθώς και τις εσωτερικές μετακινήσεις για να παρευρεθούν σε αθλητικούς αγώνες, θεατρικές παραστάσεις, εορτές κτλ. Ο Ηρόδοτος (480-421 π.Χ.) περιγράφει στις περιηγήσεις του γεωγραφικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά των τόπων που επισκέπτεται και μπορεί να χαρακτηριστεί σύμφωνα με την τουριστική τυπολογία που διαμορφώνεται το 19ο αιώνα ως «μοντέλο τουρίστα». Αυτή την περίοδο εμφανίζονται τα πρώτα κρατικά πανδοχεία, που παρείχαν δωρεάν τις υπηρεσίες τους στους ταξιδιώτες, καθώς και τα πρώτα πανδοχεία κερδοσκοπικής μορφής.

Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, επικράτησαν δύο μορφές τουρισμού κατεξοχήν, ο πανεπιστημιακός τουρισμός, ο οποίος εμφανίζεται ιδιαίτερα ανεπτυγμένος γύρω από τα πανεπιστημιακά κέντρα της Ευρώπης και ο τουρισμός των μεγάλων θρησκευτικών γεγονότων και εορτών.

Κατά τη διάρκεια της Αναγέννησης, ο τουρισμός εμπλουτίζεται με νέα κίνητρα. Οι άνθρωποι ταξιδεύουν με κύριο σκοπό την ευχαρίστηση, καθώς και από «διανοουμενίστικη περιέργεια». Στα πλαίσια των εκπαιδευτικών μετακινήσεων των Άγγλων ευγενών, δημιουργούνται στη Γαλλία δύο ειδών περιηγήσεις: η «μικρή περιήγηση», που περιλάμβανε το Παρίσι και τη Νοτιοδυτική Γαλλία και η «μακρά περιήγηση», που εκτός των παραπάνω, συμπεριλάμβανε τη Βουργουνδία, τη Νότια και τη Νοτιοανατολική Γαλλία.

Ο 19ος αιώνας αποτελεί τη χρονική περίοδο-σταθμό για τη μεταγενέστερη εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου. Οι θεσμικές, οικονομικές, κοινωνικές και τεχνολογικές ανακατατάξεις που επιτελούνται στα πλαίσια της βιομηχανικής επανάστασης προσδιορίζουν όχι μόνο τη μελλοντική μορφολογία του Τουρισμού,

αλλά συμβάλλουν επίσης στην εξαφάνιση των πρώτων τάσεων της μαζικοποίησης και της εμπορικοποίησής του.

Η παρούσα εργασία αφορά στην καταγραφή των χαρακτηριστικών του τουρισμού και της φέρουσας ικανότητας. Παρουσιάζονται όλες οι επιπτώσεις που δημιουργεί ο τουρισμός και οι μορφές που διακρίνεται. Επίσης, επιχειρείται υπολογισμός της φέρουσας ικανότητας με την βοήθεια των δεικτών.

Οι λέξεις – κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου να συγκεντρωθούν οι κατάλληλες πληροφορίες είναι: Τουρισμός, Φέρουσα Ικανότητα, Αειφόρος ανάπτυξη, Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την προσέγγιση του θέματος της εργασίας είναι η εξής:

- Καθορισμός του στόχου και του σκοπού της μελέτης
- Έρευνα μέσω του διαδικτύου και της υπάρχουσας έντυπης βιβλιογραφίας.
- Ανάλυση του υλικού και των πληροφοριών που συγκεντρώθηκε.
- Εξαγωγή συμπερασμάτων – Διατύπωση προτάσεων.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία θεωρητική προσέγγιση ως προς την έννοια και τα χαρακτηριστικά του τουριστικού φαινομένου. Επίσης, οι προδιαγραφές του τουριστικού προϊόντος. Στη συνέχεια γίνεται καταγραφή των χαρακτηριστικών των κυριότερων κατηγοριών και των μορφών του τουρισμού.

Στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται διεξοδική παρουσίαση των επιπτώσεων που επιφέρει ο τουρισμός. Πραγματοποιείται μία ανάλυση ως προς τις οικονομικές και τις περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις. Ακολουθεί ακόμη, παρουσίαση των επιπτώσεων που επιφέρει ο τουρισμός σε κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο.

Στο 3^ο κεφάλαιο προχωράμε στην Αειφόρο Τουριστική Ανάπτυξη. Επιχειρείται μία ανάλυση των ιστορικών στοιχείων και παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά της Ατζέντας 21. Γίνεται διεξοδική παρουσίαση για τις βασικές αρχές της αειφόρου ανάπτυξης. Ακολουθεί μία επισκόπηση στο εννοιολογικό περιεχόμενο της Φέρουσας ικανότητας και στην ύπαρξη ορίων στην τουριστική ανάπτυξη. Παρακάτω προχωράμε σε θεωρητικό και στο μεθοδολογικό πλαίσιο για την εκτίμηση της Φέρουσας ικανότητας τουριστικής ανάπτυξης. Ακόμη, δίνονται οδηγίες για την εφαρμογή της εκτίμησης της Φέρουσας ικανότητας.

Στο 4^ο κεφάλαιο περιγράφονται τα προβλήματα που έχουν επηρεάσει την πορεία του τουρισμού τα τελευταία χρόνια. Επίσης, πραγματοποιείται μία

παρουσίαση για την εξέλιξη του κλάδου αυτού στον ελληνικό χώρο και των στοιχείων που έχει δημοσιεύσει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού. Ακολουθεί μία περιγραφή ως προς την μελλοντική εξέλιξη του τουρισμού και παρουσιάζεται ο τρόπος σχεδιασμού ενός προτύπου τουριστικής ανάπτυξης

Η εργασία ολοκληρώνεται με την καταγραφή των γενικών συμπερασμάτων όπως προέκυψαν από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

1.1 Χαρακτηριστικά της ανάπτυξης του τουρισμού

Ο τουρισμός στη μεταπολεμική περίοδο αποτελεί έναν από τους δυναμικότερους και ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτού του τομέα είναι ότι η λειτουργία του συνδέεται με την διεθνοποίηση μεγάλου αριθμού παραγωγικών κλάδων, καθώς και κλάδων παροχής υπηρεσιών της οικονομίας. Έτσι, μπορεί να συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη σε τρία επίπεδα στις τουριστικές περιοχές, όπως στη δημιουργία εισοδημάτων, θέσεων απασχόλησης και φορολογικών εσόδων¹.

Επιπλέον διευρύνει την παραγωγική βάση αυτών των περιοχών και ακόμη επηρεάζει και την ανάπτυξη και άλλων κλάδων της τοπικής οικονομίας. Η δυναμική της πορείας του τουρισμού προκύπτει από τα εξής στοιχεία²:

- ♦ Την σταθερή αύξηση των ρυθμών ανάπτυξης των κυριότερων δεικτών του τουρισμού (αφίξεις, εισπράξεις) στην περίοδο 1950-1995, παρά τις σημαντικές κοινωνικές ανακατατάξεις σε παγκόσμιο επίπεδο και την οικονομική κρίση (πίνακας 1.1.1).

Πίνακας 1.1.1: Διεθνείς αφίξεις και εισπράξεις 1950-1995

	1950	1960	1970	1980	1990	1995
<i>Διεθνείς αφίξεις (σε εκατομμύρια δολάρια)</i>	25,3	69,3	165,8	287,8	455,6	567,4
<i>Διεθνείς εισπράξεις (σε δις δολάρια)</i>	2,1	11,6	17,9	102	255,1	372,6

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, 1992, 1996

- ♦ Την πρόσφατη εκτίμηση ότι ο τουρισμός είναι η μεγαλύτερη παγκόσμια «βιομηχανία», τόσο σε αριθμό απασχολούμενων όσο και σε δαπάνη, γεγονός που επισημαίνει την σημασία του στην ανάπτυξη σε διεθνές, εθνικό, τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.
- ♦ Την μετατροπή της τουριστικής μετακίνησης σε «κλασικό» κοινωνικό αγαθό για τις αναπτυγμένες χώρες, αλλά και σε μια μορφή δαπάνης με σταθερή παρουσία στον οικογενειακό προϋπολογισμό πολλών κοινωνικών στρωμάτων.

¹ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

² Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

- ◆ Τον κυρίαρχο ρόλο που έχει ο τουρισμός στην οικονομία πολλών αναπτυσσόμενων αλλά και αναπτυγμένων κρατών, γεγονός που υπογραμμίζει την ανάγκη προγραμματισμού και διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης.
- ◆ Το γεγονός ότι εκτός από την αλματώδη ανάπτυξη του διεθνούς τουρισμού και ο εγχώριος τουρισμός εμφανίζει εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης συμβάλλοντας άμεσα στην περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη χωρών και περιοχών που διαθέτουν τουριστικούς πόρους
- ◆ Τις εξελίξεις στα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού των αναπτυγμένων χωρών, που αναμένεται να ενισχύσουν περισσότερο την κατανάλωση τουριστικών προϊόντων στο μέλλον.
- ◆ Την ιδιαίτερη «ευρωπαϊκή διάσταση» της τουριστικής ανάπτυξης, εφόσον υπολογίζεται ότι το 64% του παγκόσμιου τουρισμού και το 75% της παγκόσμιας τουριστικής δαπάνης ενεργοποιείται στην Ε.Ε.
- ◆ Την δυνατότητα που εμφανίζει ο τουρισμός να δημιουργεί νέους προορισμούς και να κατασκευάζει ειδικά τουριστικά προϊόντα, με αποτέλεσμα να προσελκύει όλο και περισσότερες ομάδες καταναλωτών τουριστών, αλλά και να επιτρέπει την εμπλοκή όλο και περισσότερων χωρών και περιφερειών του κόσμου στην διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης³.

1.2 Το τουριστικό προϊόν

Η ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών των μελών μιας σύγχρονης κοινωνίας προϋποθέτει την παραγωγή όσο το δυνατό περισσότερων τουριστικών προϊόντων. Τα προϊόντα αυτά μπορεί να έχουν τη μορφή υλικών προϊόντων, δηλαδή υπηρεσιών, όπως είναι για παράδειγμα η διαμονή σε ξενοδοχείο και η ψυχαγωγία των τουριστών. Στα άυλα τουριστικά προϊόντα συμπεριλαμβάνονται και διάφορες καταστάσεις ή μορφές ενέργειας, όπως είναι για παράδειγμα το ηλεκτρικό φως, ο κλιματισμός, η κεντρική θέρμανση, η τηλεφωνική επικοινωνία κτλ. Στοιχεία όμως που είναι απαραίτητα για την παραγωγή υπηρεσιών φιλοξενίας⁴.

Πολλά από τα προϊόντα που χρειάζεται ο άνθρωπος για να ικανοποιήσει τις τουριστικές του ανάγκες ή επιθυμίες βρίσκονται ελεύθερα στη φύση, όπως το φως

³ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

⁴ Χρήστου Ζωή, (2007), «*Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

και η θερμότητα του ήλιου, το οξυγόνο του ατμοσφαιρικού αέρα, η δροσιά κλπ. Τα προϊόντα αυτά χαρακτηρίζονται συνήθως σαν ελεύθερα προϊόντα και δεν αποτελούν αντικείμενο μελέτης και ανάλυσης της τουριστικής οικονομίας και γενικότερα της οικονομικής⁵.

Η τουριστική οικονομία ασχολείται με τη μελέτη και την ανάλυση των υλικών και άυλων τουριστικών προϊόντων, δηλαδή των τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών που είναι αποτέλεσμα της παραγωγικής προσπάθειας των ανθρώπων και που χρησιμεύουν για την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών τους. Τα προϊόντα αυτά χαρακτηρίζονται όπως είναι γνωστό και σαν οικονομικά προϊόντα. Το κυριότερο δε χαρακτηριστικό τους είναι ότι σε σχέση με τις τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες που ικανοποιούν βρίσκονται σε περιορισμένες ποσότητες, δηλαδή βρίσκονται σε ανεπάρκεια.

1.3 Ανάπτυξη των κύριων κατηγοριών του τουρισμού

1.3.1 Ατομικός τουρισμός

Πρόκειται για μια κατηγορία τουρισμού όπου η οργάνωση του ταξιδιού γίνεται ατομικά από τον κάθε τουρίστα. Ο κύριος χαρακτήρας της κατηγορίας αυτής είναι περιηγητικός. Η ανάπτυξη της συνδυάζεται σε μεγάλο βαθμό με τα ιδιωτικά μέσα μετακίνησης, όπως είναι τα αυτοκίνητα, τα τροχόσπιτα, τις θαλαμηγούς κ.λπ. Τα μέσα αυτά τα χρησιμοποιεί τόσο για τη μετάβαση όσο και κατά την παραμονή του στις χώρες υποδοχής⁶.

Η ανάπτυξη αυτού του τουρισμού τα τελευταία χρόνια βασίζεται ολοένα και περισσότερο στο σύστημα ΙΤ (individual inclusive tours). Σε αντιστοιχία με το σύστημα GIT προσφέρει σε μεμονωμένα άτομα τουριστικά πακέτα. Η βασική διαφορά των δυο συστημάτων βρίσκεται στον τρόπο με τον οποίο ο τουρίστας ταξιδεύει στον τόπο προορισμού του. Με το GIT ο τουρίστας ταξιδεύει ομαδικά ενώ με το σύστημα ΙΤ μεμονωμένα⁷.

Όσοι ταξιδεύουν με το σύστημα GIT, μετακινούνται από τη χώρα της μόνιμης κατοικίας τους στον προορισμό τους και αντίστροφα, με ναυλωμένα αεροπλάνα –

⁵ Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

⁶ Κρητικός Γιάννης, (2012), «Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

⁷ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

charter. Αντίθετα, αυτοί που ταξιδεύουν με το σύστημα ΙΠ μετακινούνται με αεροπλάνα που εκτελούν προγραμματισμένες πτήσεις. Οι αεροπορικές εταιρείες διαθέτουν στους τουριστικούς παραγωγούς, ένα ορισμένο αριθμό θέσεων στα αεροπλάνα τους και με αυτόν φτιάχνουν τουριστικά πακέτα υψηλής ποιοτικής στάθμης. Τα πακέτα αυτά περιλαμβάνουν και διαμονή σε καλύτερα ξενοδοχεία, γι' αυτό και απευθύνονται σε τουρίστες υψηλότερου εισοδήματος⁸.

1.3.2 Μαζικός τουρισμός

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μέχρι και τα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης που ακολουθούνταν σε όλη την Ελλάδα ήταν το μοντέλο του συμβατικού μαζικού τουρισμού. Το μοντέλο αυτό στα πρώτα χρόνια της εφαρμογής του ενίσχυσε την εθνική και τοπική οικονομία, δημιουργώντας υποδομές και εγκαταστάσεις αλλά στη συνέχεια δεν κατάφερε να αποφέρει τα προσδοκώμενα μακροχρόνια αποτελέσματα γιατί στις περισσότερες περιπτώσεις έμεινε ανεξέλεγκτο⁹.

Σε μερικές περιπτώσεις, ιδιαίτερα σε μικρούς προορισμούς όπως τα νησιά των Κυκλάδων το συγκεκριμένο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης από τη μια πλευρά έδωσε ώθηση στην οικονομική ανάπτυξή τους και συγκράτησε τους τοπικούς πληθυσμούς, από την άλλη όμως τους ώθησε να εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις διεκδικήσεις των μεγάλων tour operators και των πολυεθνικών εταιριών, που πιέζουν ολοένα και περισσότερο για χαμηλότερες αμοιβές των επιχειρηματιών όταν την ίδια στιγμή η ποιότητα των τουριστών δεν είναι τέτοια που να μπορεί μακροχρόνια να στηρίξει με την κατανάλωσή της την τοπική οικονομία¹⁰.

Παράλληλα το περιβάλλον κάθε προορισμού δέχεται σε μικρό χρονικό διάστημα ισχυρές πιέσεις οι οποίες συχνά έχουν μη αναστρέψιμες συνέπειες που τελικά, υποβαθμίζουν το συνολικό τουριστικό προϊόν (π.χ. η υπέρμετρη δόμηση αλλάζει τον χαρακτήρα παραδοσιακών οικισμών)¹¹.

⁸ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

⁹ Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «*Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του*», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

¹⁰ Χρήστου Ζωή, (2007), «*Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

¹¹ Κρητικός Γιάννης, (2012), «*Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

Ο μαζικός τουρισμός διασφαλίζει τη διακίνηση μεγάλου όγκου τουριστών που σίγουρα ενισχύουν την τουριστική κατανάλωση. Όμως, επειδή κατά κανόνα καλύπτει περιόδους μεγάλης ζήτησης – όταν η ζήτηση μειώνεται (στους φθινοπωρινούς και χειμερινούς μήνες), οι επιχειρηματίες έρχονται συχνά αντιμέτωποι με το φαινόμενο του να αδειάζουν κυριολεκτικά τα νησιά από κόσμο το χειμώνα και οι δραστηριότητές σε συνδυασμό με τα κέρδη να περιορίζονται επειδή μειώνεται το αγοραστικό κοινό και περιορίζεται στους ντόπιους κατοίκους¹².

Για χρόνια δεν υπήρχε κεντρικός σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης της Ελλάδας. Η ιδιωτική πρωτοβουλία και ο περιορισμένος έλεγχος κάθε δραστηριότητας ανεξάρτητα αν αυτή έφτανε και ξεπερνούσε τα όρια της αυθαιρεσίας, δημιούργησαν ένα πολύπλοκο άτυπο καθεστώς το οποίο δυσκόλευε κάθε συντονισμένη προσπάθεια αλλαγής. Παρ' όλα αυτά και σε συνδυασμό με τα κονδύλια για την ανάπτυξη της περιφέρειας τα οποία διατέθηκαν και διατίθενται από την Ευρωπαϊκή Ένωση έγιναν σημαντικές προσπάθειες με στόχο να ενισχύσουν την τουριστική ανάπτυξη με όρους μακροχρόνιας βιωσιμότητας και με σεβασμό στο περιβάλλον και τις τοπικές ιδιαιτερότητες.

Τα τελευταία 10 χρόνια έχει προστεθεί νέα κατεύθυνση, προς άλλες ηπιότερες μορφές τουριστικής ανάπτυξης (ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού) που αλλάζουν τον τουριστικό χάρτη της Ελλάδας και των μικρών προορισμών. Παράλληλα, οι κεντρικοί φορείς τουριστικού σχεδιασμού (ΕΟΤ, Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης) προσπαθούν να διασφαλίσουν την ενημέρωση, την ανάπτυξη και τη συνέργια περισσότερων δυνητικά εμπλεκόμενων φορέων – ιδιωτικής και δημόσιας πρωτοβουλίας¹³.

Ο μαζικός τουρισμός έχει αναχθεί στο μαζικότερο κοινωνικό θεσμό της σύγχρονης διεθνούς κοινωνίας, καθώς αντιπροσωπεύει 700.000.000 τουρίστες παγκοσμίως. Αναφέρεται στον τύπο τουρισμού που διαχειρίζονται οι tour operator.. Θεωρείται η κατηγορία που χαρακτηρίζεται από ομαδικότητα συμμετοχής των τουριστών στις διάφορες φάσεις της τουριστικής δραστηριότητας. Ο συλλογικός χαρακτήρας του μαζικού τουρισμού αναφέρεται και στον τρόπο οργάνωσης και εκτέλεσης της τουριστικής μετακίνησης, δηλαδή του ταξιδιού.

¹² Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

¹³ Χρήστου Ζωή, (2007), «Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με την διαμονή τους στη χώρα υποδοχής. Συνεπώς με κριτήριο το τουριστικό πακέτο που επέλεξε, ο τουρίστας εντάσσεται σε ομάδες ατόμων με ομοειδείς τουριστικές ανάγκες και επιθυμίες. Πρέπει να συμμορφώνεται με ορισμένα χρονοδιαγράμματα ενώ ταυτόχρονα εξασφαλίζει ένα ελάχιστο ικανοποίησης λόγω της καλής οργάνωσης και εκτέλεσης του ταξιδιού εκ μέρους των tour operator¹⁴.

Το σύστημα GIT (group inclusive tours) που προσφέρει αλληλεξαρτώμενες και ολοκληρωμένες υπηρεσίες αποτελεί τη βάση ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού. Ουσιαστικά πρόκειται για τα τουριστικά πακέτα. Στο σύστημα αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό η τουριστική ανάπτυξη πολλών περιοχών σε διάφορες χώρες, όπως για παράδειγμα στην Ισπανία,, το Μαρόκο, την Τυνησία, την Ελλάδα, την Καραϊβική κλπ¹⁵.

Με τον όρο «μαζικός τουρισμός» αναφερόμαστε στη μετακίνηση μεγάλου αριθμού ανθρώπων μέσα από τυποποιημένα πακέτα διακοπών σε περιοχές (τουριστικά θέρετρα) που έχουν σχεδιαστεί ειδικά ή έχουν προσαρμοστεί έτσι, ώστε να εξυπηρετούν αυτό το σκοπό. Ο τουρισμός αυτός συνδέεται με μεγάλο όγκο επισκεπτών, οι οποίοι απολαμβάνουν το τουριστικό προϊόν σε χαμηλές τιμές, σε αντίθεση με τον εναλλακτικό τουρισμό που συνήθως συνδέεται με μικρότερο όγκο επισκεπτών και υψηλότερες τιμές των σχετικών υπηρεσιών και προϊόντων.

Τα βασικά χαρακτηριστικά της ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού είναι:

- ❖ Οι εκτεταμένες και οργανωμένες υποδομές και υπηρεσίες που προσφέρει σε μεγάλη κλίμακα (π.χ. μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες).
- ❖ Η καθοριστική σημασία του προτύπου (του μαζικού τουρισμού) στην παραγωγική δομή μιας περιοχής- προορισμού, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα το σύνολο σχεδόν των υπόλοιπων κλάδων (οικονομίας κτλ.) να εξαρτώνται σταδιακά από τον τουρισμό.
- ❖ Οι συχνά δυσάρεστες επιπτώσεις της ανάπτυξης του στην τοπική κοινωνία, το περιβάλλον και την οικονομία, ανάλογα με την τοποθέτηση του προορισμού στον κύκλο ζωής του. Οι επιπτώσεις διαφέρουν ανάλογα με το στάδιο στο οποίο βρίσκεται ο προορισμός.
- ❖ Μεγάλο μέρος της τουριστικής ζήτησης καλύπτεται με οργανωμένα

¹⁴ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

¹⁵ Χρήστου Ζωή, (2007), «*Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

τουριστικά πακέτα τα οποία προωθούν οι tour operators. Οι tour operators δεν καλύπτουν απλά τις ανάγκες των τουριστών αλλά σε μεγάλο βαθμό πλέον τις δημιουργούν προωθώντας κερδοφόρα για αυτούς πακέτα και προορισμούς¹⁶.

Εάν ο προορισμός δεν έχει δικό του, συγκεκριμένο σχέδιο ανάπτυξης και εάν δεν υπάρχουν συνέργειες οι οποίες να διασφαλίζουν τα συμφέροντα των ντόπιων επιχειρηματιών (σε θέματα εκπαίδευσης, προώθησης του τουριστικού τους προϊόντος κτλ.), τότε οι tour operators έχουν απεριόριστη διαπραγματευτική ικανότητα εις βάρος του συμφέροντος του προορισμού.

- ❖ Οι περισσότερες περιοχές οι οποίες ακολουθούν το μαζικό μοντέλο ανάπτυξης του τουρισμού αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα εποχικότητας της ζήτησης (π.χ. τα ελληνικά νησιά καλούνται να ικανοποιήσουν μεγάλο όγκο τουριστών τους καλοκαιρινούς μήνες, ενώ το χειμώνα η τουριστική κίνηση είναι σχεδόν μηδαμινή).
- ❖ Εδώ και δεκαετίες οι εθνικές στρατηγικές σε θέματα τουριστικής ανάπτυξης των χωρών με πλούσιους περιβαλλοντικούς και πολιτισμικούς πόρους βασίζονται στον μαζικό τουρισμό και τον προωθούν μέσω στρατηγικών marketing σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Στην Ελλάδα η στρατηγική τουριστικής προβολής κατά κύριο λόγο είχε επικεντρωθεί στην προσέλευση τουριστών για «παραλία- ήλιο- θάλασσα» και μόνο τα τελευταία χρόνια λόγω ισχυρού διεθνούς ανταγωνισμού αρχίσαμε να προσέχουμε και να προβάλλουμε τα εξειδικευμένα χαρακτηριστικά και τις άλλες ιδιαιτερότητες της χώρας μας¹⁷.

Ο μαζικός τουρισμός αναπτύχθηκε ταχύτατα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οπότε και έλαβε τον οργανωμένο χαρακτήρα του. Τα χαρακτηριστικά τα οποία συνέβαλαν στον μαζικό, ομαδικό και διεθνή χαρακτήρα είναι τα εξής:

- ◆ Η βελτίωση των όρων εργασίας και της αμοιβής των εργαζομένων.
- ◆ Η γενικότερη οικονομική ανάπτυξη των δυτικών χωρών.
- ◆ Η αύξηση του ελεύθερου χρόνου των εργαζομένων σε συνδυασμό με το θεσμό της άδειας μετά αποδοχών.
- ◆ Η ταχύτατη εξέλιξη των μέσων μαζικής μεταφοράς (π.χ. αεροπλάνο).

¹⁶ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

¹⁷ Κρητικός Γιάννης, (2012), «*Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

- ◆ Η αποφασιστική δραστηριοποίηση των tour operators και των ταξιδιωτικών πρακτόρων.
- ◆ Η οργάνωση ταξιδιών με το σύστημα των ναυλωμένων πτήσεων (charter flights) σε συνδυασμό με την εξάπλωση των τουριστικών πακέτων.
- ◆ Η ανάδειξη νέων τουριστικών αγορών/ προορισμών (π.χ. Νοτιοανατολική Ασία).
- ◆ Η εξάπλωση των νέων τεχνολογικών εφαρμογών και η εξέλιξη της τεχνολογίας της πληροφόρησης (χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, συστήματα ηλεκτρονικών κρατήσεων, internet κτλ.)
- ◆ Η παραγωγή, προώθηση, διαφήμιση και κατανάλωση του τουριστικού προϊόντος σε μεγάλη κλίμακα (με μαζικούς όρους μέσα από την τηλεόραση, το ραδιόφωνο κτλ.).
- ◆ Η απελευθέρωση των περιορισμών στις αερομεταφορές.

1.3.3 Εσωτερικός τουρισμός

Αυτό το είδος τουρισμού πραγματοποιείται από τον ντόπιο πληθυσμό μιας χώρας μέσα στην επικράτεια της. Αν και η συγκεκριμένη κατηγορία τουρισμού δεν προσφέρει στην εισροή συναλλάγματος στη χώρα, αντίθετα όμως βοηθά στη συγκράτηση της εκροής συναλλάγματος εξαιτίας της μη πραγματοποίησης ταξίδια στο εξωτερικό από τους ντόπιους¹⁸.

Για να αναπτυχθεί ο εσωτερικός τουρισμός πρέπει να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές οι οποίες θα είναι και οικονομικές ώστε να είναι προσιτές. Όμως η τουριστική πολιτική των περισσότερων χωρών έχει ως κύριο σκοπό την εξυπηρέτηση του εξωτερικού τουρισμού οπότε τα περισσότερα τουριστικά καταλύματα απευθύνονται σχεδόν αποκλειστικά στην ξένη πελατεία που έχει την οικονομική επιφάνεια αν ανταποκριθεί στις υψηλές τιμές. Άλλη βασική προϋπόθεση είναι τόσο βελτίωση των διάφορων δικτύων και μέσων συγκοινωνίας, ώστε οι μετακινήσεις να είναι ταχύτερες, ανετότερες και ασφαλέστερες¹⁹.

¹⁸ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

¹⁹ Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «*Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του*», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

1.3.4 Εξωτερικός τουρισμός

Ο εξωτερικός ή διεθνής τουρισμός πραγματοποιείται από άτομα που επισκέπτονται προσωρινά κάποια άλλη ή κάποιες άλλες χώρες με σκοπό να ικανοποιήσουν συγκεκριμένες τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες τους. Κατά συνέπεια εξωτερικό τουρισμό έχει οποιαδήποτε χώρα, όταν μόνιμοι κάτοικοι άλλων χωρών την επισκέπτονται ή όταν μόνιμοι κάτοικοι της επισκέπτονται άλλες χώρες για τουριστικούς σκοπούς²⁰.

Όταν μόνιμοι κάτοικοι μιας ξένης χώρας επισκέπτονται μια χώρα για τουριστικούς σκοπούς, τότε ο εξωτερικός τουρισμός χαρακτηρίζεται ως ενεργητικός γιατί υπάρχει εισροή συναλλάγματος. Στην αντίθετη περίπτωση, ο εξωτερικός τουρισμός χαρακτηρίζεται ως παθητικός λόγω της εκροής συναλλάγματος.

1.3.5 Συνεχής τουρισμός

Το κύριο χαρακτηριστικό του συνεχούς τουρισμού είναι ότι διαρκεί όλο το χρόνο. Αυτό σημαίνει ότι δεν επηρεάζονται οι τουριστικές δραστηριότητες από τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε όλες τις εποχές. Οι πιο αντιπροσωπευτικές μορφές τουρισμού αυτής της κατηγορίας είναι ο συνεδριακός τουρισμός, ο τουρισμός κινήτρων, ο τουρισμός εκθέσεων, ο τουρισμός πόλης και ο μορφωτικός τουρισμός²¹.

1.3.6 Εποχιακός τουρισμός

Σε αντιδιαστολή με την προηγούμενη κατηγορία, το βασικό χαρακτηριστικό του εποχιακού τουρισμού είναι ότι δεν έχει διάρκεια όλο το χρόνο. Αυτό σημαίνει ότι οι δραστηριότητες του επηρεάζονται αποφασιστικά από τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν, γι' αυτό και αναστέλλονται προσωρινά για ένα μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα κάθε έτος. Οι πιο αντιπροσωπευτικές μορφές τουρισμού αυτής της κατηγορίας είναι ο γενικός τουρισμός κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, ο τουρισμός παραχείμασης και ο τουρισμός χειμερινών σπορ²².

²⁰ Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

²¹ Κρητικός Γιάννης, (2012), «Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

²² Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

1.4 Εναλλακτικός τουρισμός

Ο όρος «νέες» μορφές τουρισμού χρησιμοποιήθηκε στη δεκαετία του 1970 για να περιγράψει τις, πράγματι νέες, εναλλακτικές μορφές τουρισμού που στην ολότητα τους αποτελούν το λεγόμενο ήπιο ή μαλακό ή εναλλακτικό τουρισμό. Δημιουργήθηκαν κυρίως για να αντιμετωπιστεί ο σκληρός μαζικός τουρισμός και οι δυσμενείς περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις του, όπως και ο απανθρωπισμός του βιομηχανοποιημένου και πακεταρισμένου τουρισμού²³.

Οι εναλλακτικές ή ειδικές ή ήπιες μορφές τουρισμού είναι αυτές στις οποίες στηρίζουν οι αρμόδιοι τη μεγάλη επανάσταση στον τουρισμό και προσπαθούν να τις περάσουν στο τουριστικό καταναλωτικό κοινό ώστε να επιτευχθεί μια συνεχής ροή τουριστών στις τουριστικές περιοχές με όλες τις θετικές συνέπειες της και ίσως απεμπλακεί ένα μεγάλο μέρος της πελατείας της κλασσικής μορφής τουρισμού, και απαλύνει το μεγάλο πρόβλημα της εποχικότητας. Κύριο χαρακτηριστικό των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι η αντίθεση τους προς τον κλασσικό τουρισμό και κύριος στόχος τους η διαφύλαξη του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και η ανάπτυξη νέων θεματικών τρόπων προσέλευσης τουριστών και δημιουργία καινούριων τουριστικών πόλων και αντιστοιχών τουριστικών ρευμάτων²⁴.

Πρόγραμμα ανάπτυξης του συνόλου των μορφών αυτών δεν υπάρχει σε καμία χώρα ώστε να λειτουργήσει πιλοτικά και για τις υπόλοιπες. Ο προγραμματισμός ξεκινά συνήθως από το τοπικό επίπεδο και συνήθως από ιδιωτικές εταιρίες που προσπαθούν να επιμηκύνουν την τουριστική περίοδο και λειτουργεί σαν συμπλήρωμα του μαζικού τουρισμού διακοπών. Σε πολλές περιπτώσεις οι μορφές αυτές μπορούν ανάλογα με την προώθησή τους και τα ενδιαφέροντα των πελατών να μετατραπούν σε μαζικής μορφής τουρισμό. Οι χώρες που στήριξαν την τουριστική τους ανάπτυξη στα πρότυπα του μαζικού τουρισμού άργησαν να αναπτύξουν τις εναλλακτικές μορφές.

Σε αυτές τις χώρες η ανάπτυξη των ειδικών μορφών συνδέθηκε με το κορεσμό της κλασσικής μορφής του τουρισμού και την επίπτωσή του στην υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και της αρνητικής επιρροής στις τοπικές κοινωνίες. Στην Ελλάδα οι ειδικές μορφές τουρισμού άρχισαν να γίνονται αντικείμενο μελέτης στα

²³ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

²⁴ Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «*Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του*», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

μέσα της δεκαετίας του 1970. Αποτέλεσμα αυτής της μελέτης ήταν ένα πρόγραμμα ανάπτυξης για ορισμένες μορφές που επιλέχθηκαν σύμφωνα με τις κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες της εποχής²⁵.

Στη χώρα μας οι μορφές αυτές διακρίνονται σε: α) ειδικές μορφές τουρισμού που λειτουργούν σαν συμπλήρωμα του κλασσικού μαζικού τουρισμού όπως ο θαλάσσιος και ο υπαίθριος τουρισμός, και β) ειδικές μορφές που έχουν παράδοση παρουσίας αιώνων όπως ο θρησκευτικός και ο πολιτιστικός τουρισμός λόγω του πολιτιστικού και ιστορικού πλούτου της χώρας²⁶.

1.4.1 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που υπάρχουν και έχουν αναπτυχθεί ή συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη είναι οι εξής²⁷:

- **Φυσιολατρικός ή φυσιογνωστικός τουρισμός:** έχει σαν σκοπό την απόλαυση και τη γνώση της φύσης με απώτερο όφελος τη ψυχική και φυσική ευεξία του ατόμου από τις καλύτερες συνθήκες ζωής κοντά στο φυσικό περιβάλλον.
- **Μορφωτικός ή γνωστικός τουρισμός:** παρέχει την δυνατότητα στον τουρίστα να αποκτήσει ή να εμπλουτίσει τις γνώσεις του που θα προέλθουν από το χώρο του πνεύματος, της επιστήμης και της τεχνικής της περιοχής που επισκέπτεται.
- **Αθλητικός τουρισμός:** ο αθλητικός τουρισμός είναι ο τουρισμός που έχει σαν σκοπό την παρακολούθηση αθλητικών γεγονότων ή τη συμμετοχή, επαγγελματική ή ερασιτεχνική σε αθλητικές δραστηριότητες.(πχ Ολυμπιακοί αγώνες κλπ).
- **Ιαματικός τουρισμός ή θερμαλισμός:** αξιοποίηση των διαφόρων ιαματικών, θερμών κυρίως, πηγών τα νερά των οποίων έχουν θεραπευτικές ιδιότητες.(πχ Αιδηψός, Λουτράκι κλπ)
- **Επαγγελματικός ή εμπορικός τουρισμός:** μετακινήσεις που έχουν ως σκοπό να δώσουν στον επαγγελματία τη δυνατότητα να συμμετέχει σε διάφορες εκθέσεις αντίστοιχου ενδιαφέροντος. (πχ. Ημερίδες, εκθέσεις κλπ.).

²⁵ Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

²⁶ Χρήστου Ζωή, (2007), «Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

²⁷ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

- **Συνεδριακός τουρισμός:** είναι η συμμετοχή διαφόρων ατόμων σε κάθε είδους συνέδριο, σεμιναρίου, σύσκεψης ή συνεδρίασης με επιστημονικό ή άλλο ενδιαφέρον με σκοπό την επικοινωνία, την ανταλλαγή απόψεων και την ενημέρωση.
- **Τουρισμός κινήτρων:** αφορά προσφορά διαφόρων εταιριών και επιχειρήσεων δωρεάν ταξιδιών σε στελέχη τους σαν είδος αμοιβής για την καλή τους απόδοση ή για να τους προτρέψουν να έχουν καλύτερη απόδοση στην εργασία τους²⁸.
- **Εκθεσιακός τουρισμός:** είναι ο τουρισμός που έχει σχέση με την επίσκεψη σε διάφορες εμπορικές εκθέσεις ατόμων που έχουν άμεσο ή έμμεσο κέρδος (πχ Διεθνείς έκθεση Θεσσαλονίκης)²⁹.
- **Θαλάσσιος τουρισμός:** είναι κάθε τουριστική δραστηριότητα που έχει σχέση με τη θάλασσα και τις ακτές της, με κρουαζιερόπλοια, θαλαμηγούς, (πχ αγώνες ιστιοπλοΐας, κρουαζιέρες κλπ).
- **Οικολογικός τουρισμός:** είναι ο τουρισμός που αναπτύσσεται στο φυσικό περιβάλλον και ιδιαίτερα σε περιοχές που χαρακτηρίζονται ως υψηλής οικολογικής αξίας, προστατευόμενες ή μη.
- **Αγροτουρισμός:** αναφέρεται στις δραστηριότητες υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού που αναπτύσσονται στον αγροτικό χώρο και εντάσσονται στα πλαίσια του αγροτικού περιβάλλοντος και της αγροτικής ζωής.
- **Τουρισμός περιπέτειας:** χαρακτηρίζονται οι διακοπές με έντονο το στοιχείο του απρόσμενου, του άγνωστου και της έκπληξης (πχ. με τροχόσπιτα, σε κάμπινγκ κλπ).
- **Τουρισμός παραχείμασης:** εννοούμε την παραμονή ατόμων, που προέρχονται από μέρη με χαμηλές θερμοκρασίες τους χειμερινούς μήνες και προβλήματα υγείας που πηγάζουν από αυτές, σε περιοχές που τη συγκεκριμένη περίοδο οι θερμοκρασίες είναι ηπιότερες.
- **Τουρισμός για άτομα με ειδικές ανάγκες:** απευθύνεται στα άτομα με ειδικές ανάγκες και στους συνοδούς τους.
- **Ορεινός τουρισμός- δασοτουρισμός - χιονοδρομικός τουρισμός:** σχετίζονται με δραστηριότητες που πραγματοποιούνται σε ορεινές περιοχές, και με την

²⁸ Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

²⁹ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

πραγματοποίηση πολλών δραστηριοτήτων σε συσχετισμό με το ορεινό περιβάλλον (πχ. Παρνασσός).

- **Οικογενειακός τουρισμός:** τουριστικά προγράμματα σε προσιτές τιμές που πλησιάζουν τους ετήσιους οικογενειακούς οικονομικούς προϋπολογισμούς.
- **Τουρισμός για νέους:** διακρίνεται από πλευράς, ηλικιακής σύνθεσης του τουριστικού πλήθους στο οποίο αναφέρεται είναι ο τουρισμός για νέους³⁰.
- **Τουρισμός Γ' ηλικίας:** τα άτομα που ανήκουν στην τρίτη ηλικία είναι αυτά που ξεπερνούν το 65ο έτος της ηλικίας τους και αποτελούν μια καλή πελατεία για το λόγο ότι τα περισσότερα εκτός του ελεύθερου χρόνου τους διαθέτουν ένα πολύ καλό εισόδημα και κυρίως έχουν τη διάθεση να ταξιδέψουν.
- **Κοινωνικός τουρισμός:** αναφέρεται στην προσπάθεια των κρατικών φορέων να δώσουν σε ορισμένες ομάδες ατόμων με χαμηλή ή μέτρια εισοδηματική στάθμη να κάνουν τουρισμό.
- **Λαϊκός τουρισμός:** είναι μια μορφή τουρισμού που χαρακτηρίζεται για την πελατεία του και αποτελείται από άτομα χαμηλής εισοδηματικής στάθμης, τα οποία ταξιδεύουν συνήθως οικογενειακά και με κάθε είδους μεταφορικό μέσο, όπως με Ι.Χ. αυτοκίνητα, τροχόσπιτα, μοτοσικλέτες κ.α.
- **Κοσμοπολίτικος τουρισμός:** απευθύνεται σε άτομα υψηλών εισοδημάτων που έχουν ελεύθερο χρόνο να ταξιδεύουν και οι απαιτήσεις είναι υψηλών προδιαγραφών σε υπηρεσίες και αγαθά.
- **Γυμνιστικός τουρισμός:** είδος φυσιολατρίας που συνδυάζεται με περιοχές που υπάρχει θάλασσα και κατάλληλες κλιματολογικές συνθήκες.
- **Θεματικός τουρισμός:** συνδυάζεται με άλλες εναλλακτικές μορφές και αναφέρεται στον τουρισμό που γίνεται σε ορισμένο τόπο και με συγκεκριμένο θέμα (π.χ. Disney Land)³¹.
- **Χρονομετρική Μίσθωση:** αποτελεί τα τελευταία χρόνια μια επανάσταση στη χωροκατανομή και στη σωστή διάθεση του χρόνου με τη δυνατότητα που έχουν τα μέλη της να αγοράζουν μακροχρόνια χώρους διαμονής και να τους συναλλάζουν με τα άλλα μέλη έχοντας την ευκαιρία να επισκεφτούν περισσότερες περιοχές.

³⁰ Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

³¹ Χρήστου Ζωή, (2007), «Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

- **Πολιτιστικός - Θρησκευτικός τουρισμός:** είναι γνωστός από τα πανάρχαια χρόνια, με μετακινήσεις που γίνονται για επίσκεψη σε κάποια άλλη περιοχή με σκοπό την γνωριμία με τον πολιτισμό της εκάστοτε περιοχής και τα πολιτιστικά του στοιχεία, μνημεία, ήθη και έθιμα³².

³² Χρήστου Ζωή, (2007), «Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

2.1 Εισαγωγή

Οι επιπτώσεις του τουρισμού μπορούν να κατανοηθούν καλύτερα, εάν ακολουθηθεί ένα συγκεκριμένο εννοιολογικό πλαίσιο ανάλυσης. Οι επιπτώσεις του τουρισμού μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τέσσερις γενικές κατηγορίες³³:

1. Οι οικονομικές επιπτώσεις του τουρισμού περιλαμβάνουν την εισροή συναλλάγματος, την αύξηση φορολογικών εσόδων για το κράτος, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και εισοδημάτων για το ντόπιο πληθυσμό, την περιφερειακή ανάπτυξη, τη διαρροή συναλλάγματος έξω από την τοπική κοινωνία και τις διασυνδέσεις της τουριστικής βιομηχανίας με τους λοιπούς κλάδους της οικονομίας.

2. Οι περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις του τουρισμού περιλαμβάνουν τις μεταβολές στο φυσικό περιβάλλον, στην ατμόσφαιρα, στα ύδατα, στο έδαφος, στη διαμόρφωση του τοπίου, στην καταστροφή ή στη συντήρηση της χλωρίδας και της πανίδας και μεταβολές στο δομημένο περιβάλλον, όπως πολεοδομία, αρχιτεκτονική, ιστορικά μνημεία, υποδομή, τεχνητά πάρκα κ.λπ.

3. Οι κοινωνικές επιπτώσεις του τουρισμού περιλαμβάνουν αλλαγές στην ηθική συμπεριφορά της κοινωνίας, όπως πορνεία, τζόγος, εγκληματικότητα, διακονία και αλκοολισμός και διάσπαση ή μετατροπή του τρόπου ζωής των αξιών του πληθυσμού, όπως απώλεια γλωσσικών στοιχείων και θρησκευτικών ιδεωδών, αστυφιλία, επαγγελματική κινητικότητα, κ.λπ.

4. Τέλος, οι πολιτιστικές επιπτώσεις του τουρισμού περιλαμβάνουν επιρροές στις τέχνες, στη χειροτεχνία, στα φεστιβάλ, στις εκδηλώσεις, στους χορούς και στη μουσική.

2.2 Οικονομικές επιπτώσεις

Όπως έχει ήδη αναφερθεί ο τουρισμός επιφέρει διάφορες επιπτώσεις στην οικονομία. Πιο συγκεκριμένα, οι οικονομίες που ενεργοποιούνται από τη μετακίνηση ενός τουρίστα είναι³⁴:

³³ Κρητικός Γιάννης, (2012), «Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

³⁴ Μετίνογλου Ειρήνη, (2010), «Ο Τουρισμός τρίτης ηλικίας ως εναλλακτική μορφή ανάπτυξης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος – Η περίπτωση της Κρήτης», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

- Η οικονομία του κράτους της μόνιμης διαμονής του, δηλαδή η χώρα αποστολής από όπου ο τουρίστας αγοράζει το τουριστικό πακέτο και διάφορα άλλα προϊόντα που σχετίζονται με το ταξίδι, όπως ρουχισμό, βαλίτσες, εποχικά είδη, κ.λπ.
- Η οικονομία του κράτους που επισκέπτεται ο τουρίστας, δηλαδή η χώρα υποδοχής του τουρίστα, όπου ο τουρίστας πραγματοποιεί μια σειρά από καταναλώσεις για διαμονή, σίτιση, διασκέδαση, ψυχαγωγία, αγορά τουριστικών ειδών, καταναλωτικών αγαθών κ.λπ.

Οι κυριότερες συνέπειες του τουρισμού στην οικονομία αφορούν τους εξής τομείς:

Απασχόληση

Παρόλο που οι συνέπειες του τουρισμού στην απασχόληση εξαρτώνται από τα εκάστοτε χαρακτηριστικά της εξεταζόμενης περιφέρειας ή δήμου, είναι γενικότερα αποδεκτό ότι ο τουρισμός δημιουργεί πολλές θέσεις εργασίας. Μάλιστα, σε περιπτώσεις περιοχών που υφίσταται αγροτική και βιομηχανική παρακμή, ο τουρισμός μπορεί να προσελκύσει εργαζομένους από αυτούς τους τομείς. Επίσης, σημαντική είναι η συμβολή του τουρισμού στην ενίσχυση της υποαπασχόλησης, όπως και της πολυαπασχόλησης³⁵.

Ιδιαίτερα σε τουριστικές περιοχές που λειτουργούν εποχικά, η πολυαπασχόληση με επίκεντρο τον τουρισμό αποτελεί τον κανόνα για υψηλό ποσοστό του πληθυσμού. Βέβαια, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο εποχικός χαρακτήρας της λειτουργίας του τουρισμού και το φαινόμενο της διαχείρισης του μαζικού τουρισμού από διεθνείς επενδυτές και μεγάλες εταιρείες διαχείρισης του τουρισμού – που αναζητούν τα μέγιστα κέρδη με το λιγότερο δυνατό κόστος – συνήθως επηρεάζει και τα χαρακτηριστικά αυτής της απασχόλησης, η οποία είναι σε μεγάλο βαθμό εποχική, ανειδίκευτη και περιστασιακή³⁶.

³⁵ Κρητικός Γιάννης, (2012), «Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

³⁶ <http://www.greektourism2020.gr/index.php?id=1879>, «Ο Τουρισμός πρωταγωνιστής στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Ελλάδας», προσπελάστηκε 15/2/2013

Ισοζύγιο Πληρωμών

Ο τουρισμός είναι πολύ σημαντικός για τις χώρες όπου αναπτύσσεται από άποψη τουριστικών ροών και δημιουργίας εισοδήματος. Συγκεκριμένα, αποτελεί κινητήρια δύναμη για τη διατήρηση και προώθηση τόσο της ίδιας της τουριστικής δραστηριότητας, λόγω της ζήτησης και της εισροής εισοδήματος από εξωγενείς παράγοντες αλλά και της δημιουργίας περαιτέρω δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στην περιοχή. Ως ισοζύγιο πληρωμών για την τοπική οικονομία ορίζεται το αποτέλεσμα των εισροών εισοδήματος από τους τουρίστες και οι οικονομίες κλίμακας που δημιουργούνται με την αφαίρεση των πληρωμών των τουριστικών προορισμών για την εισαγωγή ειδών και προϊόντων που είναι αναγκαία για τη λειτουργία του τουριστικού τομέα, αλλιώς αντι-οικονομίες κλίμακας³⁷.

Επιπλέον, θα πρέπει να τονίσουμε πως μέσω του τουρισμού, αυξάνεται και αναπτύσσεται η εισροή εισοδημάτων σε τοπικό αλλά και περιφερειακό επίπεδο, ειδικά αποβιομηχανοποιημένων, γεωργικά απομονωμένων, ορεινών και μειονοτικών ή αγροτικά υποβαθμισμένων περιοχών και περιφερειών. Παρόλο που είναι δύσκολος ο ακριβής υπολογισμός του ποσοστού με τον οποίο ο τουρισμός συμμετέχει στο ισοζύγιο πληρωμών της χώρας –αφού στην παραγωγική δραστηριότητα του τουρισμού έχουν μεγάλη σημασία οι φορείς και οι επιχειρήσεις που ασχολούνται έμμεσα με τον τουρισμό – αποτελεί αναμφισβήτητο γεγονός πως³⁸:

- Ο τουρισμός έχει έμμεσες πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στην τοπική οικονομία βοηθώντας στην εισροή εισοδημάτων.
- Ο τουρισμός αυξάνει τα φορολογικά έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού.

Ωστόσο δεν μπορούμε να παραλείψουμε το γεγονός πως ο τουρισμός έχει και σημαντικές επιπτώσεις στην τοπική και περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη. Πέραν του πολύ σημαντικού προβληματισμού που αφορά στην απασχόληση και στο επίπεδο της τουριστικής ανάπτυξης αλλά και από την έλλειψη τουριστικού σχεδιασμού, εμφανίζονται σε προορισμούς με έντονη τουριστική δραστηριότητα. Πολλοί ερευνητές, που ασχολούνται με τη συστηματική μελέτη των τουριστικών προϊόντων και συμπεριφορών, καταγράφουν ως κάποια από τα πιο σημαντικά αυτά προβλήματα τα παρακάτω:

³⁷ Χρήστου Ζωή, (2007), «Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

³⁸ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

A. Πληθωρισμός και αύξηση τιμών της γης σε τοπικό επίπεδο. Έχει παρατηρηθεί ότι ένα από τα εγγενή προβλήματα στον τουρισμό είναι οι πληθωριστικές πιέσεις που ο τουρισμός συχνά δημιουργεί σε τοπικό επίπεδο, ιδιαίτερα σε περιοχές όπου η ανάπτυξη του είναι μαζική και οργανωμένη. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους ζωής για τους μόνιμους κατοίκους, η οποία όταν δεν συνδέεται με αντίστοιχη αύξηση των εισοδημάτων τους, μειώνει σημαντικά το βιοτικό επίπεδο της τοπικής κοινωνίας. Αυτές οι πληθωριστικές πιέσεις είναι ιδιαίτερα εμφανείς στις τιμές της γης, γεγονός που σχετίζεται με τη γενικότερη τάση των δραστηριοτήτων του τουρισμού για χωρική επέκταση και την ταχύτητα οικοπεδοποίηση που εμφανίζεται ιδιαίτερα σε περιοχές με μαζικό οργανωμένο τουρισμό, όπου η ζήτηση είναι ως επί το πλείστον πιο αυξημένη³⁹.

B. Το καθεστώς υπεργολαβιών (Outsourcing). Μια από τις πιο σημαντικότερες αρνητικές συνέπειες του μαζικού τουρισμού είναι η συνθήκη κατά την οποία αντί για την εξέλιξη των δικτύων συνεργασίας σε μια τοπική κοινωνία, τόσο η παραγωγή όσο και η διάθεση των προϊόντων ανατίθενται σε εργολάβους, αφανίζοντας τα δίκτυα συνεργασίας της τοπικής οικονομίας καθώς και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις⁴⁰.

Σ' αυτό το σημείο είναι σημαντικό να τονιστούν ορισμένα σημεία σε ό,τι αφορά τα δίκτυα συνεργασίας σε μια τοπική κοινωνία και το καθεστώς των υπεργολαβιών. Τα δίκτυα συνεργασίας δημιουργούνται σε έναν τουριστικό προορισμό μέσω των εμπορικών και επιχειρηματικών συναλλαγών των διαφόρων φορέων της περιοχής. Έτσι, για παράδειγμα, οι ανάγκες σε προϊόντα για τη λειτουργία ξενοδοχειακών μονάδων και τουριστικών εγκαταστάσεων είτε παράγονται και προσφέρονται τοπικά, είτε παρέχονται από αντιπροσώπους σε τοπικό επίπεδο. Τα τοπικά δίκτυα συνεργασίας θεωρείται ότι συμβάλλουν προς τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και ότι μπορούν, με τη σωστή αναπτυξιακή πολιτική, να βοηθήσουν τον προορισμό να περάσει από τη φάση της στασιμότητας και του κορεσμού, στη φάση της ανανέωσης ή έστω της μειωμένης αύξησης⁴¹.

Έτσι, τα εισοδήματα από την τουριστική ανάπτυξη μπορούν να διατηρηθούν σε τοπικό επίπεδο αντί να διαρρεύσουν. Η μετάβαση της οικονομικής συνθήκης από

³⁹ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

⁴⁰ Κρητικός Γιάννης, (2012), «*Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

⁴¹ Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «*Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του*», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

το καθεστώς του εγχώριου προστατευτισμού στην κατάργηση των δασμών και των περιορισμών και στην παγκοσμιοποίηση της αγοράς έχει επιπτώσεις και στην τουριστική οικονομία. Χωρίς την επιβολή δασμών και περιορισμών, οι μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις και τα μεγάλα ξενοδοχεία στην προσπάθεια ελαχιστοποίησης του κόστους λειτουργίας και διατήρησης των μονάδων τους, προμηθεύονται τα προϊόντα τους από περιοχές με χαμηλότερο κόστος παραγωγής και τιμή διάθεσης, περιοχές εκτός της τοπικού δικτύου διανομής, πλήττοντας την τοπική οικονομία.

Το καθεστώς ανάθεσης των προμηθειών όσο και των εργασιών, αφού το φαινόμενο επεκτείνεται και στην ίδια την απασχόληση δημιουργεί εκροή εισοδήματος από την τοπική κοινωνία προς άλλες περιοχές και σε πολλές περιπτώσεις από άλλες χώρες. Με αυτό τον τρόπο έχουμε τη δημιουργία έντονων αντι-οικονομιών κλίμακας στην τοπική οικονομία, ως συνέπεια του μαζικού τουρισμού και της διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης⁴².

Γ. Δευτερογενείς αναπτυξιακές πιέσεις. Η ανάπτυξη του τουρισμού ασκεί πιέσεις για ταυτόχρονα ανάπτυξη άλλων παραγωγικών κλάδων της τοπικής οικονομίας, για την ικανοποίηση της ζήτησης, με σημαντικότερο αυτό της γεωργίας. Το συγκεκριμένο γεγονός έχει οδηγήσει, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, πολλούς τουριστικούς προορισμούς στην ανάπτυξη μονοκαλλιιεργειών και θερμοκηπίων αγροτικών προϊόντων με αποτέλεσμα⁴³:

- Τη συνολική υποβάθμιση της γεωργικής δυνατότητας του προορισμού λόγω της έντονης χρήσης φυτοφαρμάκων και
- Να τεθεί υπό απειλή η περιβαλλοντική ισορροπία του τόπου προορισμού. Η υπεράντληση νερού και η ύδρευση κοντά σε περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, όπως και η χρήση φυτοφαρμάκων, έχει σοβαρές επιπτώσεις σε υγροβιότοπους και Εθνικά Πάρκα σε πολλές ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές. Η περιβαλλοντική υποβάθμιση συνοδεύεται κατ' επέκταση με μια άμεση υποβάθμιση και της τοπικής και τουριστικής ανάπτυξης αφού το τουριστικό προϊόν είναι άμεσα συνδεδεμένο με τον τόπο προορισμού και οι περιβαλλοντικοί τουριστικοί πόροι αποτελούν απαραίτητα στοιχεία για την περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη.

⁴² Ήρα Τσελεμέγκου, (2009), «*Τοπική Ανάπτυξη και Τουρισμός: Η επένδυση στις Νήες Μαγνησίας*», Διπλωματική εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, τμήμα Γεωγραφίας, Κατεύθυνση Διαχείρισης και Ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Χώρου, Αθήνα

⁴³ Χρήστου Ζωή, (2007), «*Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

2.3 Περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις του τουρισμού

Η τουριστική ανάπτυξη όπως ήδη έχει αναφερθεί συνδέεται στενά με την ποιότητα του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων. Η σχέση αυτή όπως εξάλλου είναι αναμενόμενο έχει θετικά και αρνητικά αποτελέσματα στα επιμέρους στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος⁴⁴.

Αναφορικά με τα θετικά αποτελέσματα αυτά επικεντρώνονται:

α) Στη διατήρηση και ανάπτυξη σημαντικών φυσικών περιοχών οι οποίες αποτελούν πόλους τουριστικής έλξης. Χωρίς τον τουρισμό, αυτές οι φυσικές περιοχές μπορεί να αναπτύσσονταν για άλλες χρήσεις, ή να αφήνονταν στην οικολογική καταστροφή.

β) Στη βελτίωση της περιβαλλοντικής ποιότητας καθώς ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει το κίνητρο για τον έλεγχο της ποιότητας του νερού, του αέρα, της ηχορύπανσης, των απορριμμάτων. Επιπλέον μπορεί να συντελέσει στη βελτίωση της περιβαλλοντικής αισθητικής, μέσω προγραμμάτων διατήρησης του τοπίου, σχεδιασμού και καλύτερης συντήρησης κτηρίων.

γ) Στην αναβάθμιση του περιβάλλοντος καθώς τουριστικές εγκαταστάσεις σωστά σχεδιασμένες μπορούν να αναβαθμίσουν αγροτικά ή αστικά τοπία πο διαφορετικά δεν θα υπήρχε ενδιαφέρον γι' αυτά.

δ) Στη βελτίωση των υποδομών κυρίως των οδικών και αεροπορικών υποδομών, των υποδομών ύδρευσης, αποχέτευσης, διάθεσης απορριμμάτων, επεξεργασίας υγρών αποβλήτων και επικοινωνιών.

ε) Στην αύξηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Η παρατήρηση του ενδιαφέροντος των τουριστών για τη φύση και η συνειδητοποίηση της σημασίας της διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος για την τουριστική ανάπτυξη οδηγεί στην αύξηση της ευαισθητοποίησης των κατοίκων των σχετικών περιοχών για το περιβάλλον⁴⁵.

Η ευαισθητοποίηση αυτή αφορά και τους κατοίκους των πόλεων. Ο τουρισμός τους φέρνει σε επαφή με το φυσικό περιβάλλον, κάτι που εν δυνάμει οδηγεί στην περιβαλλοντική τους ενεργοποίηση. Και περιβαλλοντικά ευαίσθητοι πολίτες σημαίνει πολίτες που διεκδικούν και στηρίζουν περιβαλλοντικές πολιτικές.

⁴⁴ Χρήστου Ζωή, (2007), «Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

⁴⁵ Κρητικός Γιάννης, (2012), «Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

Υπάρχουν όμως και οι περιπτώσεις εκείνες που η τουριστική ανάπτυξη έχει αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον και κυρίως:

α) Στο τοπίο καθώς σε αρκετές περιπτώσεις, παρατηρείται οι τουριστικές υποδομές να οδηγούν σε υποβάθμιση των φυσικών οικοσυστημάτων και του τοπίου. Η κάλυψη ζωτικού χώρου από το φυσικό περιβάλλον για τις βασικές και τις συνοδευτικές εγκαταστάσεις αλλάζουν τη φυσιογνωμία των ακτών και των ορεινών περιοχών. Αυτό δεν αποκλείει βέβαια τις θετικές εκείνες περιπτώσεις, που οι τουριστικές υποδομές εντάσσονται στο φυσικό περιβάλλον χωρίς να το αλλοιώνουν.

Είναι γεγονός ότι τις τελευταίες δεκαετίες, το ελληνικό τοπίο έχει υποστεί ραγδαίες μεταβολές εξαιτίας του τουρισμού, της εγκατάλειψης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και της οικιστικής ανάπτυξης, που σε πολλές περιπτώσεις αλλοίωσαν τον τοπικό χαρακτήρα και δημιούργησαν νέα δεδομένα. Οι επιπτώσεις αυτές είναι δυσμενέστερες αν λάβουμε υπόψη μας ότι το τοπίο δεν αποτελεί στιγμιαία μόνο απεικόνιση της σημερινής κατάστασης, αλλά εμπεριέχει και την αποτύπωση του ιστορικού και πολιτιστικού στίγματος των περιοχών, της συνέχειάς τους μέσα στο χρόνο. Αποτελεί ακόμη αναπόσπαστο μέρος της συλλογικής μνήμης, και με την έννοια αυτή αφορά την ίδια την ποιότητα της ζωής των ανθρώπων⁴⁶.

β) Στη ρύπανση από τα στερεά απόβλητα, καθώς η μη ολοκληρωμένη διαχείριση των στερεών απορριμμάτων υποβαθμίζει την ποιότητα του περιβάλλοντος και ειδικότερα της ατμόσφαιρας, των υπόγειων υδροφορέων, της θάλασσας και του τοπίου, ενώ μπορεί να αυξήσει την πιθανότητα πυρκαγιών. Η ανεξέλεγκτη καύση σκουπιδιών επιβαρύνει την ατμόσφαιρα με τις ιδιαίτερα επικίνδυνες για την υγεία διοξίνες, ενώ είναι συχνά πρόξενος πυρκαγιάς σε γειτονικές δασικές εκτάσεις. Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις η γεωλογική διαμόρφωση ευνοεί την διαρροή προς τα υπόγεια νερά τοξικών ουσιών, ενώ η κακή επιλογή της θέσης μπορεί να μεταφέρει με τον αέρα και τις βροχές τα απορρίμματα στη θάλασσα⁴⁷.

Οι περιβαλλοντικές και οικονομικές επιπτώσεις από την ανεξέλεγκτη διάθεση των στερεών απορριμμάτων, ιδιαίτερα στα νησιά, γίνονται σοβαρότερες, καθώς αυξάνεται η κατανάλωση από την ανάπτυξη του τουρισμού. Ο τουρισμός αφ' ενός μεν εντείνει το πρόβλημα αυξάνοντας τον αριθμό των καταναλωτών και αφ' ετέρου

⁴⁶ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

⁴⁷ Κρητικός Γιάννης, (2012), «*Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

υφίσταται τις αρνητικές συνέπειες, καθώς το περιβάλλον χάνει σταδιακά την ελκυστικότητά του.

γ) Στο νερό για το λόγο ότι οι περισσότερες περιοχές που έχουν αναπτυχθεί τουριστικά ήταν ανέκαθεν χώροι με λίγες βροχοπτώσεις και μικρά αποθέματα υπόγειου νερού. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, σε νησιά και παράκτιες περιοχές, το πρόβλημα αντιμετωπίστηκε κατά το παρελθόν με την εποχική αποθήκευση σε στέρνες και δεξαμενές των οποίων η παροχή εξασφαλιζόταν σε μεγάλο βαθμό από τα συστήματα συλλογής που διέθεταν⁴⁸.

Από τα συστήματα αυτά, ελάχιστα παραμένουν σήμερα σε χρήση, καθώς οι ευκολίες που έφερε η τεχνολογία των γεωτρήσεων, αλλά και η εισαγωγή νερού από την ηπειρωτική χώρα, εκτόπισαν τις παραδοσιακές τεχνικές. Όμως τα προβλήματα δε λύθηκαν, αλλά εμφανίστηκαν με νέες μορφές. Οι πυκνές και βαθιές γεωτρήσεις εξάντλησαν γρήγορα τους υπόγειους υδροφορείς και σε πολλές περιπτώσεις προκάλεσαν την είσοδο θαλασσινού νερού και το νερό έγινε ακατάλληλο για μια σειρά από χρήσεις και κυρίως για την οικιακή κατανάλωση. Η εισαγωγή νερού ήταν η επόμενη λύση. Σήμερα το νερό εισάγεται σε πολλά νησιά, είτε με ειδικά δεξαμενόπλοια, είτε με τη μορφή τυποποιημένου εμφιαλωμένου νερού που, αν και ακριβό, κατέκτησε την αγορά λόγω της ευκολίας στην προμήθεια και της ευελιξίας στη χρήση του. περιορισμένο χρονικό διάστημα), όταν δεν είναι σωστά οργανωμένη, ασκεί πιέσεις και προκαλεί βλάβες στα οικοσυστήματα.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια από ξενοδοχειακής πλευράς για το δραστικό περιορισμό της κατανάλωσης τόσο εκ λόγων προνοίας όσο και εξ ανάγκης, αφού οι απαιτούμενες ποσότητες για τις τουριστικές εγκαταστάσεις είναι εξαιρετικά σημαντικές⁴⁹.

Αξίζει να αναφερθεί ότι το πρόσφατο ενδιαφέρον του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης για την μεθόδευση και συντονισμό ενεργειών με στόχο την διαμόρφωση ενός νομοθετικού και λειτουργικού πλαισίου που θα καθιερώνει για τις τουριστικές εγκαταστάσεις αυστηρούς κανόνες χρήσης των υδάτινων πόρων.

δ) Στην κατανάλωση ενέργειας η οποία παλαιότερα σε πολλές περιοχές παράγονταν από ανανεώσιμες πηγές. Ιδιαίτερα στα νησιά, η κυριότερη πηγή ενέργειας ήταν ο άνεμος. Η ενέργεια αυτή ήταν συνδεδεμένη με την αγροτική

⁴⁸ Κρητικός Γιάννης, (2012), «*Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

⁴⁹ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

παραγωγή όπως για παράδειγμα η ενέργεια που παραγόταν από τους ανεμόμυλους. Με την είσοδο στην πετρελαϊκή εποχή οι τοπικές πηγές ενέργειας μπήκαν στο περιθώριο και το πετρέλαιο κυριάρχησε σε όλες τις χρήσεις: από την ηλεκτροπαραγωγή έως τις μεταφορές. Τα τελευταία όμως χρόνια, δεν είναι μόνο περιβαλλοντικοί οι λόγοι, που αμφισβητείται η κυριαρχία του πετρελαίου, αλλά και το υπερβάλλον κόστος σε σύγκριση με άλλες εναλλακτικές λύσεις. Από την άλλη μεριά, η εποχική διακύμανση της ζήτησης αναγκάζει τις μονάδες ηλεκτροπαραγωγής των νησιών να λειτουργούν τόσο με συστήματα βάσης⁵⁰.

2.4 Κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις

Οι επιπτώσεις του τουρισμού στην κοινωνία και τον πολιτισμό αφορούν, στα εξής ζητήματα⁵¹:

1. **Κοινωνική δομή.** Ο τουρισμός αλλάζει τα χαρακτηριστικά και τις λειτουργίες της τοπικής κοινωνίας. Οι αλλαγές είναι περισσότερο εμφανείς σε γεωγραφικά απομονωμένες περιοχές, όπως π.χ. ορεινές κοινότητες ή νησιά, καθώς και σε αγροτικές περιοχές. Οι περισσότερες αλλαγές σχετίζονται με την επικράτηση μιας, νέου τύπου, "αστικοποιημένης" κοινωνικής ζωής, όπου ο τουρισμός κυριαρχεί (δραστηριότητες, παραγωγική δομή, απασχόληση κλπ.)
2. **Επαγγελματική κινητικότητα.** Τα υψηλά εισοδήματα και η μεγαλύτερη κοινωνική αποδοχή των τουριστικών επαγγελμάτων οδηγεί σε έντονη επαγγελματική κοινωνικότητα με τελικό στόχο την απασχόληση στον τουρισμό ή σε επαγγέλματα σχετιζόμενα με αυτόν (εμπόριο, κατασκευές). Η πρώτη συνέπεια αυτής της τάσης είναι η διάχυση των εισοδημάτων του τουρισμού σε ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού. Όμως, σε ένα δεύτερο επίπεδο, αυτή η τάση οδηγεί σε σταδιακή άμεση ή έμμεση εγκατάλειψη κλάδων όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία ή βιομηχανία ή άλλες παραδοσιακές ασχολίες της τοπικής κοινωνίας. Η κινητικότητα αυτή παρατηρείται ιδιαίτερα σε νέους και γυναίκες, αλλά τείνει να αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό της

⁵⁰ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

⁵¹ Τσελεμέγκου Ήρα, (2009), «Τοπική Ανάπτυξη και Τουρισμός: Η επένδυση στις Νήες Μαγνησίας», Διπλωματική εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, τμήμα Γεωγραφίας, Κατεύθυνση Διαχείρισης και Ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Χώρου, Αθήνα

κοινωνικής δομής των τουριστικών περιοχών, ειδικά κατά τα πρώτα στάδια της ανάπτυξής τους.

3. **Επικοινωνία των ντόπιων με τους τουρίστες.** Η εν λόγω επικοινωνία αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές επιπτώσεις του τουρισμού στην κοινωνική συμπεριφορά, τις αντιλήψεις και τις αξίες των ντόπιων πληθυσμών. Συγκεκριμένα, αναφέρεται πως η επικοινωνία των τουριστών με τους ντόπιους πληθυσμούς σχετίζεται με το είδος της τουριστικής ανάπτυξης καθώς και με τα στάδια ανάπτυξης του τουριστικού προορισμού.
4. **Αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις, τα ήθη και έθιμα.** Η συνολικότερη στροφή των κοινωνιών στις οποίες αναπτύσσεται ο τουρισμός σε παραγωγικές δομές και τρόπο ζωής με χαρακτηριστικά αστικοποίησης και εκσυγχρονισμού επιφέρει τελικά σημαντικές αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις, τα ήθη και τα έθιμα. Τέτοιες αλλαγές έχουν παρατηρηθεί στις σχέσεις των δύο φύλων, στον τρόπο ζωής και συμπεριφοράς, στην εκτίμηση της τοπικής παράδοσης, στα έθιμα και στις σχέσεις ανάμεσα σε άτομα της νέας παραγωγικές δομές, οι οποίες εγκαθιδρύονται στις τουριστικές περιοχές της υπαίθρου και έχουν αστικά χαρακτηριστικά⁵².
5. **Αλλαγή των δραστηριοτήτων και προϊόντων του τοπικού πολιτισμού και της παράδοσης.** Η ανάπτυξη οργανωμένων υποδομών και υπηρεσιών τουρισμού οδηγεί σε συστηματική προώθηση των εμπορικών χαρακτηριστικών του τομέα, με στόχο την εξυπηρέτηση του τουρίστα – καταναλωτή, ιδιαίτερα εκείνου που επιλέγει τα οργανωμένα “πακέτα” ταξιδιών⁵³. Στο πλαίσιο αυτό, μορφές του τοπικού πολιτισμού, όπως είναι οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, τα βιοτεχνικά προϊόντα, τα χειροτεχνήματα κ.α., μετατρέπονται σε τουριστικά προϊόντα και πωλούνται στους τουρίστες ως δείγμα της τοπικής πολιτιστικής παράδοσης ή ως αναμνηστικό του ταξιδιού, οδηγούνται στην εμπορευματοποίηση και χάνουν την σχεσιακή κοινωνική και πολιτιστική τους αξία. Ο κίνδυνος της μη διατήρησης της πολιτιστικής ταυτότητας του ντόπιου πληθυσμού ενισχύεται από το γεγονός ότι οι ντόπιοι, υπερεξαρτημένοι από το τουριστικό εισόδημα, αστικοποιούνται και αλλάζουν

⁵² Τσελεμέγκου Ήρα, (2009), «*Τοπική Ανάπτυξη και Τουρισμός: Η επένδυση στις Νήες Μαγνησίας*», Διπλωματική εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, τμήμα Γεωγραφίας, Κατεύθυνση Διαχείρισης και Ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Χώρου, Αθήνα

⁵³ Κρητικός Γιάννης, (2012), «*Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

ήθη, συνήθειες, ή και τρόπο διασκέδασης. Εξάλλου, είναι ευρύτερα αποδεκτό ότι, όταν οι παραγωγικές δομές προσπαθούν να διατηρήσουν και να ενισχύσουν τον τουρισμό, οι επιλογές ψυχαγωγίας κινούνται γύρω από τον τουρίστα – καταναλωτή⁵⁴.

Πίνακας 3.3.1: SWOT Ανάλυση επιπτώσεων τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> • Τουριστικές ροές – δημιουργία εισοδήματος • Αύξηση θέσεων εργασίας • Αναμόρφωση παρακαμαζόντων περιοχών • Δημιουργία δικτύων εμπορικής συνεργασίας και ενίσχυση των υπόλοιπων παραγωγικών κλάδων 	<ul style="list-style-type: none"> • Διαρροή εισοδήματος χωρίς σωστή πολιτική • Ποιότητα θέσεων εργασίας αρκετά χαμηλή • Υπεργολαβίες και συγκέντρωση εμπορικών συνεργασιών • Οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές – πολιτιστικές επιπτώσεις
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΚΙΝΔΥΝΟΙ - ΑΠΕΙΛΕΣ
<ul style="list-style-type: none"> • Προσέλκυση επενδύσεων που θα ενισχύσουν την τοπική οικονομία • Δημιουργία νέων κλάδων εργασίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Υποβάθμιση του επιπέδου εργασιακής συνθήκης • Καταστροφή τοπικών παραγωγικών κλάδων (όπως, π.χ. η γεωργία)

Πηγή: Τοπική ανάπτυξη και τουρισμός: Η επένδυση στις Νήες Μαγνησίας, Τσελεμέγκου Ήρα

⁵⁴ Κρητικός Γιάννης, (2012), «Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

3.1 Ιστορικά στοιχεία

Ήδη από τη δεκαετία του 1980 με όλο και πιο εντονότερο ρυθμό άρχισαν τα περιβαλλοντικά προβλήματα να εμφανίζονται στην κορυφή της ατζέντας των κυβερνήσεων, των επιχειρήσεων αλλά και των πολιτών. Την ίδια περίοδο κορυφώνεται και η έντονη κριτική κατά της βαριάς βιομηχανίας, η οποία θεωρείται και ως ο βασικός υπεύθυνος της περιβαλλοντικής μόλυνσης. Ακόμη και βιομηχανίες με λιγότερο «εμφανή μόλυνση» όπως η τουριστική, άρχισε να μπαίνει στο στόχαστρο της κριτικής. Τα βασικά περιβαλλοντικά προβλήματα εμφανίζονται πλέον πιεστικά. Αυτά εμφανίζονται, με την μορφή του φαινομένου του θερμοκηπίου, της όξινης βροχής, την καταστροφή του στρώματος του όζοντος, τη μόλυνση των θαλασσών και την αποψίλωση των δασών όπως και τη μείωση της βιοποικιλότητας στη φύση⁵⁵.

Εμφανίζεται πλέον επιτακτική η ανάγκη για ένα μοντέλο ανάπτυξης, το οποίο να είναι ταυτόχρονα βιώσιμο με όρους περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς. Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης εντοπίζεται νωρίτερα το 1972, όταν « Η Ομάδα της Ρώμης» (Club of Rome) δημοσίευσε την έκθεση με τίτλο «Τα Όρια της Ανάπτυξης». Η έκθεση αυτή προέβλεπε ότι, εάν η παρούσα οικονομική δραστηριότητα συνεχιζόταν με τους ίδιους ρυθμούς, τα όρια της ανάπτυξης θα εξαντλούνταν σε μια εκατονταετία⁵⁶.

Οι συζητήσεις που ακολούθησαν τη δημοσίευση αυτής της έκθεσης οδήγησαν στη σύγκλιση μιας σειράς διεθνών συνεδρίων και συναντήσεων, το γνωστότερο, μεταξύ των οποίων ήταν αυτό της Στοκχόλμης το 1972. Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης ήταν ήδη σε χρήση από τις αρχές του 1970 αν και η ευρεία χρήση του όρου έγινε μετά την έκδοση του πορίσματος το «Κοινό μας Μέλλον» (Our common Future) από την Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (World Commission on Environment and Development) το 1987. Η Παγκόσμια Επιτροπή είχε δημιουργηθεί από τη Γενική συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών της οποίας προέδρευε ο Πρωθυπουργός της Νορβηγίας Gro Harlem Brundtland⁵⁷.

⁵⁵ Κιλίπρης Φώτης, (2009), «Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

⁵⁶ Βαγιάννη Λένα, «Βιώσιμος τουρισμός και Φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα», τμήμα Περιβάλλοντος, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης

⁵⁷ Κιλίπρης Φώτης, (2009), «Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

Η εξέλιξη της Αρχής της Αειφόρου Ανάπτυξης

Το Πόρισμα της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED 1987) γνωστότερο και σαν πόρισμα Brundtland, αποτελεί την πεμπτουσία της αρχής της αειφόρου ανάπτυξης. Τα βασικά συστατικά στοιχεία της αειφορίας όπως αποδίδονται στο πόρισμα Brundtland είναι⁵⁸:

- Αναζωογόνηση της Ανάπτυξης
- Αλλαγή στην Ποιότητα της Ανάπτυξης
- Ικανοποίηση Βασικών Αναγκών
- Σταθεροποίηση Πληθυσμού
- Διατήρηση και Εμπλουτισμός των Πόρων
- Επαναπροσανατολισμός της Τεχνολογίας και τον έλεγχο των κινδύνων

που αυτή ελοχεύει

- Διασύνδεση Περιβάλλοντος με την Οικονομία

Στο πόρισμα Brundtland καθώς και στα πιεστικά περιβαλλοντικά προβλήματα βασίστηκε η Σύνοδος των Ηνωμένων Εθνών του Ρίο και δρομολογήθηκε μεταξύ άλλων και την Ατζέντα 21⁵⁹.

3.2 Ατζέντα 21 και Τουρισμός

Η «Ατζέντα 21» έθεσε τις αρχές βάσει της οποίας η παγκόσμια κοινότητα θα οδηγηθεί στην αειφόρο ανάπτυξη τον 21^ο αιώνα. Η ίδια, αποτελεί κεφαλαιώδους σημασίας για την τουριστική βιομηχανία, αφού το μέλλον της συγκεκριμένης δραστηριότητας είναι στενά συνυφασμένο με το περιβάλλον (φυσικό και ανθρωπογενές). Αυτή αγγίζει τον τουρισμό, πρώτον, όπως αναφέρει ειδικά, ο τουρισμός μπορεί να παράσχει τη δυνατότητα αειφόρου ανάπτυξης στις τοπικές κοινωνίες, ειδικότερα σε αυτές που υφίστανται κοντά σε ευαίσθητα και εύθραυστα φυσικό περιβάλλον⁶⁰.

⁵⁸ Λοϊζίδου Ξένια, (2008), «Αειφόρος Τουρισμός – Είναι εφικτός», ΑΚΤΗ Κέντρο Μελετών και Έρευνας

⁵⁹ Κιλίπρης Φώτης, (2009), «Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

⁶⁰ http://www.prd.uth.gr/sites/GS_RSAI/CONFERENCE_MAY2011_SITE/PAPERS_MAY2011_PDF_CD/LAGOS_D_DIAKOMICHALIS_M_35.pdf, «Φέρουσα Ικανότητα τουριστικής Ανάπτυξης νήσου Κω», προσπελάστηκε 15/2/2013

Δεύτερον, ο τουρισμός μπορεί να επηρεαστεί από το πρόγραμμα δράσης της «Ατζέντα 21», αφού όπως όλες οι άλλες αποτελεί μία οικονομική δραστηριότητα της οποίας οι αρνητικές συνέπειες μπορούν να επηρεασθούν, τόσο από το νομικό περιβάλλον, όσο και από τις πολιτικές και διαχειριστικές πρακτικές στο περιβάλλον των οποίων λειτουργεί. Επιπλέον, εάν δεχθούμε το γεγονός, ότι ο τουρισμός μεταπολεμικά γνώρισε εκρηκτική μεγέθυνση, κατά την οποία, η οριακή χρησιμότητα για κάθε νέα μονάδα τουριστικής προσφοράς είναι μηδενική ή ακόμα καταγράφει και αρνητικές επιπτώσεις, η έκκληση για Αειφόρο Τουριστική Ανάπτυξη καθίστανται πλέον ξεκάθαρα επιτακτική⁶¹.

Μέσα σε αυτό το διαμορφούμενο διεθνές και τοπικό πλαίσιο, η έρευνα που παρουσιάζεται υποκινήθηκε στοχεύοντας να εξετάσει τις συμπεριφορές των ιδιοκτητών των μικρομεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων σε σχέση με τις αρχές του αειφόρου τουρισμού αλλά και την πρόθεση τους να επιδιώξουν μια επιχειρηματική στρατηγική συμβατή με τις αρχές αυτές. Αποτελεί μια πρακτική προσέγγιση που επιχειρεί να εντοπίσει τις τυχόν παράπλευρες συνέπειες που θα μπορούσε μια τέτοια δράση να έχει σε σχέση με τη διαμόρφωση μίας συνολικής πολιτικής αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο⁶².

3.3 Βασικές αρχές της αειφόρου ανάπτυξης

Αειφορία σημαίνει ότι το φυσικό περιβάλλον θα πρέπει να προστατεύεται σε τέτοιο βαθμό ώστε να διατηρείται για πάντα η ικανότητα του περιβάλλοντος να εκτελεί τις διάφορες λειτουργίες του. Τουλάχιστον στο βαθμό που αυτό δεν καταστρέφεται και σε επίπεδα που να παρέχει τη δυνατότητα και στις μελλοντικές γενιές να «απολαμβάνουν» ισόποσα τους περιβαλλοντικούς πόρους. Η διεθνής βιβλιογραφία εντοπίζει έναν αριθμό βασικών αρχών που συνθέτουν την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης. Αν και μεταξύ των συγγραφέων ποικίλει η σχετική βιβλιογραφία στην ουσία είναι κοινά τα θέματα που διαπραγματεύονται⁶³.

⁶¹ Λοϊζίδου Ξένια, (2008), «Αειφόρος Τουρισμός – Είναι εφικτός», ΑΚΤΗ Κέντρο Μελετών και Έρευνας

⁶² Κιλίπρης Φώτης, (2009), «Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

⁶³ Λοϊζίδου Ξένια, (2008), «Αειφόρος Τουρισμός – Είναι εφικτός», ΑΚΤΗ Κέντρο Μελετών και Έρευνας

3.3.1 Βιοποικιλότητα

Ο όρος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από το E. O Wilson το 1988. Η διατήρηση της βιοποικιλίας αποτελεί μία από τις σημαντικότερες αρχές της αειφόρου ανάπτυξης. Η αρχή αυτή συμπεριλαμβάνει τόσο την προστασία και τη διατήρηση του ζωικού και φυτικού κεφαλαίου, όσο και τη διατήρηση των ανανεώσιμων πόρων. Το θέμα στις μέρες μας έχει πάρει σημαντικές διαστάσεις και όχι μόνο από τις περιβαλλοντικές οργανώσεις, λόγω των καταστροφικών συνεπειών της ανθρώπινης δραστηριότητας πάνω στο φυσικό περιβάλλον. Ως βιοποικιλότητα ορίζεται η ποικιλία των οργανισμών του ζωικού και φυτικού κεφαλαίου γήινων, εναέριων και υδάτινων, καθώς και τα διάφορα συμπλέγματα οικοσυστημάτων που σε αυτά διαβιώνουν⁶⁴.

Αντίθετα με τις διαφορετικές απόψεις για το τι είναι αειφόρος ανάπτυξη, υπάρχει σχεδόν ομοφωνία στον ορισμό και το περιεχόμενο της συγκεκριμένης έννοιας. Αν και από ορισμένους, εκφράζεται το ερώτημα, στο κατά πόσον είναι πράγματι σημαντικό και σε τι βαθμό θα πρέπει να μας απασχολεί, η τυχόν εξαφάνιση κάποιων ειδών. Διάφορα είδη του ζωικού και φυτικού κεφαλαίου έχουν εξελιχθεί ή εξαφανισθεί από συστάσεως του κόσμου, αν και βέβαια τη σημερινή εποχή η καταστροφή και εξαφάνιση γίνεται με αλματώδεις ρυθμούς. Σε αντίθεση με τους περιβαλλοντολόγους, οι οποίοι εκφράζουν τις πλέον οικοκετρικές απόψεις, η ανθρωποκεντρική άποψη προβάλλει το επιχείρημα, ότι η ανθρώπινη ζωή υποστηρίζεται από τα διάφορα φυσικά συστήματα για τη διασφάλιση της τροφής, ένδυσης, φαρμάκων κ.λπ.

Τέλος, υφίσταται και η άποψη η οποία στηρίζει τη θέση περί προστασίας της βιοποικιλίας, ότι μια πιθανή απώλεια των ειδών των οποίων η αξία σήμερα δεν μπορεί να εκτιμηθεί, μπορεί να έχει σημαντική πρακτική αξία για τις μελλοντικές γενιές⁶⁵.

3.3.2 Δια – γενεαλογική δικαιοσύνη ή αλληλεγγύη Γενεών

Αυτή αποτελεί σημαντική αρχή της αειφόρου ανάπτυξης. Ο ορισμός του Brundtland την αναγνωρίζει ως πολύ σημαντική, ορίζοντας ότι οι ανάγκες των μελλοντικών γενεών θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τις δραστηριότητες της

⁶⁴ Λοιζίδου Ξένια, (2008), «Αειφόρος Τουρισμός – Είναι εφικτός», ΑΚΤΗ Κέντρο Μελετών και Έρευνας

⁶⁵ Κιλίπρης Φώτης, (2009), «Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

σύγχρονης εποχής. Θα πρέπει, σύμφωνα με την αρχή αυτή, οι σημερινές γενεές να παραδώσουν στις επόμενες, τουλάχιστον τον ίδιο αριθμό ή όγκο πόρων που οι ίδιοι κληρονόμησαν. Αυτό σημαίνει ελαχιστοποίηση της χρήσης των μη ανανεώσιμων πόρων, καθώς και την αποτελεσματική χρήση των ανανεώσιμων πόρων με βάση την αύξηση της αποδοτικότητας, μείωση της σπατάλης, την ανακύκλωση και την εισαγωγή εναλλακτικών τεχνολογιών. Η εφαρμογή της συγκεκριμένης αρχής καθίσταται αναγκαία, διότι οι γνώσεις για την αξία του φυσικού περιβάλλοντος είναι ελλιπείς. Επιπλέον πέρα από την καθαρά ηθική διάσταση του θέματος, δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε πως οι μελλοντικές γενεές θα αξιολογούν, και σε πιο βαθμό, αρχές που σήμερα θεωρούμε σημαντικές π.χ. η διαρκής μεγιστοποίηση του κέρδους, ο βαθμός ευμάρειας της σύγχρονης κοινωνίας μετρήσιμος σε καθαρά οικονομικούς όρους κλπ⁶⁶.

Είναι κατά συνέπεια σημαντικό, οι αποφάσεις του σήμερα να λαμβάνουν υπόψη και προβληματισμούς όσον αφορά δραστηριότητες τα αποτελέσματα των οποίων μόνον μακροχρόνια θα μπορούν να είναι ορατά. Είναι βέβαια εξίσου γεγονός το ότι ακόμη και σήμερα είμαστε αβέβαιοι για το πώς η συγκεκριμένη αρχή μπορεί να τεθεί σε λειτουργία και να έχει πρακτικά το καλύτερο δυνατόν αποτέλεσμα⁶⁷.

3.3.3 Δια-χωρική υπευθυνότητα

Όλο και περισσότερο αναγνωρίζεται πλέον η αρχή, ότι οι αρνητικές συνέπειες της ανθρώπινης δραστηριότητας σε μια συγκεκριμένη περιοχή, δεν θα πρέπει με καθένα τρόπο να μεταβιβάζονται ως περιβαλλοντικά προβλήματα σε κάποια άλλη. Σε ορισμένες περιπτώσεις όταν αυτό δεν είναι εφικτό θα πρέπει να υπάρχει κάποια μορφή αποζημίωσης για την περιοχή υποδοχής⁶⁸.

Εδώ επιπλέον τίθεται και ο προβληματισμός ότι τα περιβαλλοντικά θέματα δεν αναγνωρίζουν διοικητικά όρια. Τα δε μεγάλα περιβαλλοντικά προβλήματα της εποχής μας δεν γνωρίζουν πλέον χωρικό σημείο αναφοράς. Το φαινόμενο του θερμοκηπίου, για παράδειγμα, αποτελεί παγκόσμιο πρόβλημα που δεν αναγνωρίζει σύνορα και απαιτεί λύση σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι γνωστές οι συγκρούσεις μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών για το πώς μπορεί να

⁶⁶ Κιλίπρης Φώτης, (2009), «Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

⁶⁷ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

⁶⁸ Κιλίπρης Φώτης, (2009), «Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

αντιμετωπισθεί το πρόβλημα. Η Σύνοδος του Kyoto του 1997 αλλά και αυτή του Γιοχάνεσμπουργκ το 2002 έδειξαν ένα έλλειμμα συναίνεσης ώστε να βρεθεί μια κοινή βάση επίλυσης του προβλήματος⁶⁹.

Ένα χρήσιμο πρακτικό εργαλείο διερεύνησης της αρχής της διαχωρικότητας αλλά και των επιπτώσεων της, είναι η επονομαζόμενη «ανάλυση οικολογικού αποτυπώματος» (ecological footprint analysis). Αυτό αποτελεί ένα λογιστικό εργαλείο το οποίο δίνει τη δυνατότητα στο να γίνεται εφικτός ο υπολογισμός της κατανάλωσης πόρων για μια συγκεκριμένη δραστηριότητα. Επίσης δίνει απαντήσεις στο ερώτημα της «αφομοίωσης» των αποβλήτων από το φυσικό περιβάλλον, για έναν καθορισμένο πληθυσμό μιας δεδομένης οικονομικής δραστηριότητας, σε μια συγκεκριμένη περιοχή.

3.3.4 Συμμετοχή

Η πραγματική εμπλοκή όλων των ενδιαφερομένων μελών της κάθε τοπικής κοινωνίας στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων σε περιβαλλοντικά θέματα, αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της αρχής της αειφόρου ανάπτυξης, και έναν από τους βασικότερους στόχους της. Η Τοπική Ατζέντα 21 (Local Agenda 21) παρέχει την δυνατότητα της εμπλοκής της τοπικής κοινωνίας στο σχεδιασμό της αειφόρου ανάπτυξης. Βασίζεται στην υπόθεση ότι, η επίτευξη του στόχου της αειφόρου ανάπτυξης θα πρέπει να βασίζεται στη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών, προσφέροντας κατ' αυτόν τον τρόπο μια συνολική και ολοκληρωμένη προσέγγιση στα θέματα της τοπικής λήψης των αποφάσεων. Οι διάφορες ομάδες που εξειδικεύονται στην Ατζέντα 21 είναι: γυναικείος πληθυσμός, νεολαία, ιθαγενείς κάτοικοι, τοπική αυτοδιοίκηση, εργατικά συνδικάτα, μη κυβερνητικές οργανώσεις, επιχειρήσεις και βιομηχανία, επιστήμονες και αγρότες⁷⁰.

Για παράδειγμα η Ατζέντα 21 ενθαρρύνει τους τοπικούς άρχοντες (τοπική αυτοδιοίκηση) να πειραματισθούν με νέες συμμετοχικές δομές και τεχνικές επικοινωνίας όπως, «στρογγυλά τραπέζια», ομάδες εργασίας, συνέδρια καθώς και πρωτοβουλίες ενθάρρυνσης της συναίνεσης στη λήψη των αποφάσεων. Σε αυτή τη

⁶⁹ Λοϊζίδου Ξένια, (2008), «Αειφόρος Τουρισμός – Είναι εφικτός», ΑΚΤΗ Κέντρο Μελετών και Έρευνας

⁷⁰ Βαγιάννη Λένα, «Βιώσιμος τουρισμός και Φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα», τμήμα Περιβάλλοντος, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης

διαδικασία διάφορα συμμετοχικά μοντέλα μπορούν να εντοπισθούν, κάνοντας χρήση διαφόρων προσεγγίσεων. Μια από τις πιο ευρέως χρησιμοποιούμενες είναι οι λεγόμενες από την «κορυφή στη βάση» (top down) και από τη «βάση στην κορυφή» (bottom up) προσεγγίσεις⁷¹.

Η προσέγγιση του τύπου «από την κορυφή στη βάση» εφαρμόζεται κυρίως από τις κυβερνήσεις, ενώ η προσέγγιση του τύπου «από τη βάση στην κορυφή» χρησιμοποιείται στη λήψη αποφάσεων σε τοπικό επίπεδο διασφαλίζοντας και την συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας.

3.3.5 Κρίσιμο φυσικό κεφάλαιο

Μέσω της συγκεκριμένης αρχής αναγνωρίζεται ότι κάποια περιβαλλοντικά στοιχεία έχουν πρωτεύουσα οικολογική καθώς και ανθρώπινη αξία. Τέτοια είναι το στρώμα του όζοντος, η βιοποικιλότητα, τα πολιτιστικά αγαθά κ.λπ. Είναι κατά συνέπεια τα στοιχεία εκείνα του περιβάλλοντος τα οποία δεν μπορούν να αναπληρωθούν στα πλαίσια του ανθρώπινου κύκλου ζωής. Αυτά ορίζονται σαν «κρίσιμο κεφάλαιο». Για τα συγκεκριμένα στοιχεία που συνθέτουν το κρίσιμο κεφάλαιο δεν θα πρέπει να υφίσταται κανενός είδους συμβιβασμός. Αντίθετα θα πρέπει να προστατεύονται με οποιοδήποτε κόστος⁷².

Λιγότερο σημαντικό στοιχείο του κρίσιμου κεφαλαίου, είναι το επονομαζόμενο «μεταφερόμενο κεφάλαιο». Αυτό μπορεί να αντικαθίστανται από ένα σημείο και πάνω, εφόσον διατηρούνται τα απαιτούμενα ασφαλή επίπεδα συντήρησης του (π.χ. διαχειριστικά σχέδια δασών). Τέλος, το «διαπραγματεύσιμο κεφάλαιο» είναι αυτό το οποίο αποτελείται από στοιχεία του κρίσιμου κεφαλαίου, τα οποία όμως χαρακτηρίζονται ως χαμηλής αξίας. Αυτά μπορούν να υποκατασταθούν εφόσον, για παράδειγμα, μια συγκεκριμένη αναπτυξιακή πρόταση έχει μεγάλη κοινωνική αξία (π.χ. η κατασκευή ενός υδάτινου φράγματος για την υδροδότηση μιας πόλης). Είναι σημαντικό να διερευνηθεί η εκτίμηση την οποία η τοπική κοινωνία έχει όσον αφορά την περιβαλλοντική προστασία της περιοχής της στην οποία η ίδια υφίσταται. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις κατά τις οποίες η άποψη της αγνοείται, λόγω για παράδειγμα πιέσεων που μπορούν και ασκούν μεγαλύτερα και ισχυρότερα

⁷¹ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

⁷² Λοϊζίδου Ξένια, (2008), «*Αειφόρος Τουρισμός – Είναι εφικτός*», ΑΚΤΗ Κέντρο Μελετών και Έρευνας

συμφέροντα (lobby) έκτος της τοπικής κοινωνίας (π.χ. η επιλογή ενός χώρου σε μια συγκεκριμένη περιοχή της τοπικής κοινωνίας ως χώρου υγειονομικής ταφής απορριμμάτων, τα οποία απορρίμματα παράγει και προέρχονται από παρακείμενο μεγάλο αστικό κέντρο)⁷³.

3.3.6 Ολιστική προσέγγιση

Η ολιστική (συνολική) προσέγγιση όλων των χωρών και φορέων ευθύνης που ασκούν πολιτική αποτελεί μία από τις αρχές – κλειδιά της αειφόρου ανάπτυξης. Η φύση και το περιβάλλον δεν γνωρίζουν διοικητικά όρια, πρωθυπουργικά χαρτοφυλάκια ή γραφειοκρατικές διακρίσεις δράσεων. Υπ' αυτήν την έννοια η προστασία του περιβάλλοντος θα πρέπει να αντιμετωπίζεται μέσω μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης (ολιστικής), η οποία να διαπερνά τεχνητές (γραφειοκρατικές) διαχωριστικές γραμμές και να διαχέεται σε διάφορες περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές δράσεις⁷⁴.

Ορισμένοι αναδεικνύουν την ανάγκη μιας ριζικής αναμόρφωσης των οικονομικών και πολιτικών δομών σε τοπικό επίπεδο, ώστε αυτές να παρέχουν ευκαιρίες για περισσότερη υπευθυνότητα, συμμετοχική δημοκρατία και ολιστικό μακροχρόνιο σχεδιασμό⁷⁵.

3.3.7 Αρχή της προληπτικότητας

Η αρχή της προληπτικότητας αποτελεί βασική αρχή που συνδέεται με την αειφόρο ανάπτυξη και την περιβαλλοντική διαχείριση. Η συγκεκριμένη αρχή δηλώνει ότι δεν θα πρέπει να αναλαμβάνονται πρωτοβουλίες και δράσεις των οποίων τα αποτελέσματα, μακροχρόνια, είναι γνωστά καθώς και οι πιθανές παρενέργειες μη αναστρέψιμες (π.χ. η χρήση γενετικά τροποποιημένων προϊόντων). Ορισμένοι αναφέρονται στη συγκεκριμένη αρχή και ως «αρχή του σοφού πεσιμισμού. Οι αρχές

⁷³ Λοϊζίδου Ξένια, (2008), «Αειφόρος Τουρισμός – Είναι εφικτός», ΑΚΤΗ Κέντρο Μελετών και Έρευνας

⁷⁴ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

⁷⁵ Βαγιάννη Λένα, «Βιώσιμος τουρισμός και Φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα», τμήμα Περιβάλλοντος, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης

της αιφόρου ανάπτυξης διαδέχονται σε όλες τις μορφές οικονομικής δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένης και αυτής του τουρισμού⁷⁶.

3.4 Το εννοιολογικό περιεχόμενο της Φέρουσας ικανότητας και η ύπαρξη ορίων στην τουριστική ανάπτυξη

Η ανάγκη για πιο περιβαλλοντικά ευαίσθητοποιημένες αιφόρες πρακτικές στην τουριστική βιομηχανία αυξήθηκε ραγδαία κατά τη δεκαετία του 1980. Ο ορισμός και η ιδέα της αιφορίας μεταφέρθηκαν στον τουρισμό από την ιδεολογία της αιφόρου ανάπτυξης που ακολούθησε τη δημοσίευση της έκθεσης της Επιτροπής Brundtland, *Το κοινό μας μέλλον*, το 1987. Υπήρξαν κάποιες ακαδημαϊκές και πολιτικές συζητήσεις σχετικά με την αιφορία και τα όρια της ανάπτυξης στον τουρισμό, πριν από την έκθεση Brundtland, αλλά από την έκθεση και μετά η αιφορία αποτέλεσε το κεντρικό θέμα σε συζητήσεις σχετικά με τον τουρισμό και τις πολιτικές για τη διαχείρισή του.

Η έκθεση της επιτροπής ορίζει την αιφόρο ανάπτυξη ως μια διαδικασία που ικανοποιεί τις ανάγκες των σημερινών γενεών χωρίς να διακινδυνεύσει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες. Η αιφορία εξαρτάται από τρία συνυφασμένα στοιχεία: το οικολογικό, το κοινωνικό – πολιτισμικό και το οικονομικό. Επιπλέον, υπάρχουν τρεις θεμελιώδεις αρχές: μέλλον, ισότητα και ολοκρατία. Μετά από την «Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής» των Ηνωμένων Εθνών το 1992 η ανάγκη για την εφαρμογή των αρχών της αιφόρου ανάπτυξης σε ευρύτερες οικονομίες και κοινωνικές διεργασίες υπογράμμισε το ρόλο της αιφορίας και της δυναμικής του τουρισμού για την προώθηση των στόχων της εν λόγω ανάπτυξης⁷⁷.

Η αυξανόμενη ανάγκη για αιφορία ήταν επίσης αποτέλεσμα της αυξανόμενης γνώσης και ανησυχίας για τον τουρισμό και το περιβάλλον γενικής σειράς. Πολλά από τα ζητήματα αυτά χρονολογούνται στην δεκαετία του '60 και του '70, αντανακλώντας ανησυχίες σχετικά με τις επιπτώσεις της οικονομικής ανάπτυξης.

⁷⁶ Κιλίπρης Φώτης, (2009), «Αιφόρος Τουριστική Ανάπτυξη», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

⁷⁷ Βαγιάννη Λένα, «Βιώσιμος τουρισμός και Φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα», τμήμα Περιβάλλοντος, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης

Οι αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού έγιναν εμφανείς αρκετά νωρίς στους μαζικούς προορισμούς στις ακτές της Μεσογείου από τη δεκαετία του '80, και φάνηκαν απειλητικές για την αειφορία και την εικόνα του κλάδου.

Η ιδέα της αειφορίας του τουρισμού έχει αναδειχθεί ως ένα νέο πρότυπο. Ο ορισμός της αειφόρου ανάπτυξης έχει περιγραφεί ως πολύπλοκος, κανονιστικός, ανακριβής και μη λειτουργικός, αλλά δεν είναι μόνο η προφανής ασάφεια (1987) της πρότασης του WCED ή πολλών μεταγενέστερων ορισμών που δημιουργούν μια θολή εικόνα της ιδέας καθώς και της σύγκρουσης των συμφερόντων. Η έννοια είναι ιδεολογικά και πολιτικά προσβαλλόμενη και πρέπει να καλύπτει ένα ευρύ φάσμα συμφερόντων, οι οποίες δεν έχουν εύκολα αναγνωρίσιμο κοινό παρανομαστή⁷⁸.

Σε αντίθεση με τον αειφόρο τουρισμό, η έννοια της φέρουσας ικανότητας δεν υπαινίσσεται ρητορικά παγκόσμιες ή εντός και μεταξύ των γενεών λύσεις, αλλά έχει ως στόχο να προσφέρει περισσότερο χρόνο/χώρο, συγκεκριμένες απαντήσεις σε τοπικό επίπεδο. Ως λύση τοπικής κλίμακας, η φέρουσα ικανότητα έχει μακρά παράδοση έρευνας, ιδίως μεταξύ γεωγράφων που μελετούν τον τουρισμό και την αναψυχή.

Η έννοια της φέρουσας ικανότητας κατέχει κεντρική θέση σε σχέση με τον αειφόρο τουρισμό, στο ότι πολλές από τις αρχές του τελευταίου είναι στην πραγματικότητα βασισμένες σε αυτή την θεωρία. Η ΦΙΤΑ έχει ερμηνευθεί κατά καιρούς ως εφαρμογή του αειφόρου τουρισμού, υπονοώντας ότι μπορούν να συνυπάρξουν και μπορεί και οι δύο να είναι χρήσιμοι ως έννοιες και πλαίσια για την ανάλυση των επιπτώσεων και των ορίων ανάπτυξης. Φέρουσα ικανότητα έχει οριστεί γενικώς *«ο μέγιστος αριθμός των ανθρώπων που μπορούν να χρησιμοποιήσουν έναν τόπο χωρίς καμία μη αποδεκτή τροποποίηση στο φυσικό περιβάλλον και χωρίς καμία μη αποδεκτή μείωση της ποιότητας της εμπειρίας που αποκτάται από τους τουρίστες»*. Επίσης, η φέρουσα ικανότητα (carrying capacity) σύμφωνα με τον World Tourism Organization είναι *«ο μέγιστος αριθμός ατόμων που μπορούν να επισκεφθούν ταυτοχρόνως ένα τουριστικό προορισμό, χωρίς να προκαλέσουν καταστροφές στο φυσικό, οικονομικό και κοινωνικο-πολιτιστικό περιβάλλον, καθώς και μια μη παραδεκτή απαξίωση της ποιότητας της και ικανοποίησης του επισκέπτη»*⁷⁹.

⁷⁸ Κιλίπρης Φώτης, (2009), *«Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη»*, εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

⁷⁹ Βαγιάννη Λένα, *«Βιώσιμος τουρισμός και Φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα»*, τμήμα Περιβάλλοντος, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης

Ο Donald Getz (1983) έχει διακρίνει την έννοια της Φέρουσας Ικανότητας σε έξι υποκατηγορίες (φυσική, οικονομική, αντιληπτική, κοινωνική, οικολογική και πολιτική), καθεμία με διαφορετικές επιπτώσεις.

Η αναζήτηση ενός αντικειμενικού υπολογισμού του μέγιστου αποδεκτού αριθμού των τουριστών σε έναν προορισμό είναι δύσκολη επειδή η φέρουσα ικανότητα δεν σχετίζεται μόνο με ένα συγκεκριμένο πόρο και τον αριθμό των τουριστών ή την ένταση των πραγματικών επιπτώσεων. Αποτελεί και θέμα των ανθρώπινων αξιών και εναλλασσόμενων αντιλήψεων σχετικά με πόρους, δείκτες, κριτήρια και επιπτώσεις⁸⁰.

3.5 Το θεωρητικό πλαίσιο της Φέρουσας ικανότητας τουριστικής ανάπτυξης

Ο γνωστός κύκλος εξέλιξης ενός τουριστικού προορισμού που προτείνει ο Butler (1980) περιγράφει τις διάφορες φάσεις - στάδια που ακολουθεί η αναπτυξιακή του διαδικασία. Το στοιχείο που περιορίζει την ανάπτυξη, το οποίο αναφέρεται στο μοντέλο ως φέρουσα ικανότητα, είναι στο στάδιο της στασιμότητας του τουριστικού προορισμού και απεικονίζεται ως μια σχετικά στατική ζώνη που ελέγχει το μέγεθος της ανάπτυξης σε συγκεκριμένο περιβάλλον. Η διασύνδεση μεταξύ του κύκλου ζωής που εκπροσωπεί την τουριστική ανάπτυξη και της φέρουσας ικανότητας είναι μια δυναμική διαδικασία. Παρά το γεγονός ότι απεριόριστη ανάπτυξη σε οποιοδήποτε προορισμό είναι αδύνατη, όμως αυτή μπορεί να έχει κυκλικό χαρακτήρα⁸¹.

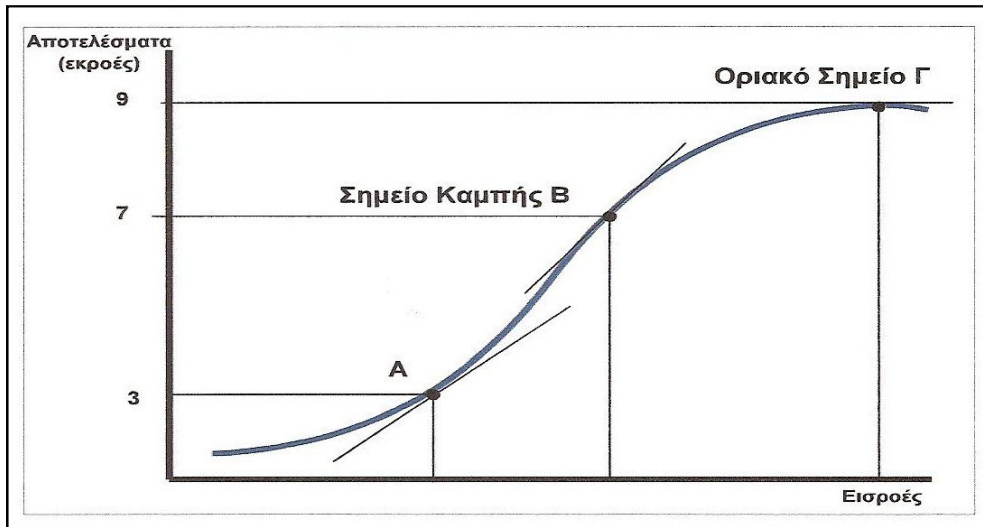
Ειδικότερα, κατά το τελικό στάδιο της στασιμότητας ή ακόμα και νωρίτερα, αν έχουν εισαχθεί νέα σημαντικά προϊόντα ή συστήματα εμπορίας, ο κύκλος ζωής του τουριστικού προορισμού μπορεί να αρχίσει και πάλι να παρουσιάζει ανάπτυξη. Σε αντίθετη περίπτωση, μπορεί να υπάρξει πτώση. Έτσι, το όριο της ανάπτυξης στο μοντέλο εξέλιξη του Butler δεν βασίζεται κατά κύριο λόγο στην χωρητικότητα του προορισμού και τους "αρχικούς" πόρους για την απορρόφηση τουρισμού, αλλά στην βιομηχανία (δραστηριότητα) και την ικανότητά της.

Η εξελικτική πορεία των ορίων ανάπτυξης του τουριστικού προορισμού παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 3.5.1.

⁸⁰ Βαγιάννη Λένα, «Βιώσιμος τουρισμός και Φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα», τμήμα Περιβάλλοντος, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης

⁸¹ <http://old.eyploia.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=1309>, «Βιώσιμη Ανάπτυξη: Η φέρουσα ικανότητα της περιοχής υποδοχής», προσπελάστηκε 15/2/2013

Διάγραμμα 3.5.1: Θεωρητικό πλαίσιο ΦΙΤΑ

Πηγή: http://www.prd.uth.gr/sites/GS_RSAI/CONFERENCE_MAY2011_SITE/PAPERS_MAY2011_PD_F_CD/LAGOS_D_DIAKOMICHALIS_M_35.pdf

Σύμφωνα με το μοντέλο που παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 1, στον οριζόντιο άξονα της καμπύλης αποτυπώνονται οι εισροές στον τουρισμό και στον κάθετο οι εκροές. Με τον όρο εισροές εννοούνται οι επισκέπτες, οι τουριστικές υποδομές και ανωδομές και το φυσικό περιβάλλον. Με τον όρο εκροές εννοούνται τα αποτελέσματα που δημιουργεί η τουριστική δραστηριότητα σε μια περιοχή. Έτσι, μπορούμε να διακρίνουμε, αν μια περιοχή μπορεί ή όχι να δεχτεί και άλλες εισροές, ή εάν θα πρέπει να τεθούν φραγμοί και σε ποιο σημείο⁸².

Στην τεθλασμένη γραμμή, το σημείο Α απεικονίζει τις περιοχές με ήπια χαρακτηριστικά και λανθάνουσα δυναμική τουριστικής ανάπτυξης. Προς το σημείο Β, αυξάνονται οι εισροές, δηλαδή έχουμε προσέλευση επισκεπτών, υπάρχουν βελτιώσεις στις τεχνικές υποδομές και στην ανωδομή, η παραγωγική δραστηριότητα της τοπικής κοινωνίας στηρίζεται στον τουρισμό και σημειώνεται σταδιακή τουριστική ανάπτυξη με θετικά αποτελέσματα για την τοπική κοινωνία και συνεπώς κίνητρα για περαιτέρω μεγέθυνση της τουριστικής προσφοράς μέσω της προβολής του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος. Το κρίσιμο σημείο είναι το σημείο Γ,

⁸² <http://old.eyploia.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=1309>, «Βιώσιμη Ανάπτυξη: Η φέρουσα ικανότητα της περιοχής υποδοχής», προσπελάστηκε 15/2/2013

όπου το οριακό (τουριστικό) προϊόν μηδενίζεται και οποιαδήποτε περαιτέρω ανάπτυξη θα έχει αρνητικά αποτελέσματα για την περιοχή⁸³.

Στόχος της θεωρίας αυτής είναι όταν φθάσει στην ωρίμανση (σημείο Γ) να βρεθούν τρόποι για να διαφοροποιηθεί το προϊόν, με σκοπό να περάσει ξανά στην φάση της ανάπτυξης και ωρίμανσης, δηλαδή σε μια διαδικασία αειφόρου ανάπτυξης⁸⁴.

- ο Στις περιοχές που έχουν περιθώρια τουριστικής ανάπτυξης που «τοποθετούνται» ή είναι κάτω από το σημείο Α ή ακόμα και στο Α. Οι υπόψη περιοχές βρίσκονται στα πρώτα στάδια τουριστικής ανάπτυξης διότι υστερούν σε πολλές παραμέτρους που καθιστούν έναν τόπο τουριστικό προορισμό, και έχουν τα περιθώρια να αναπτυχθούν εξ' αρχής ορθολογικά και ολοκληρωμένα, με θετικά αποτελέσματα.
- ο Στις περιοχές που δέχονται απειλές, εντοπίζονται μεταξύ του σημείου Α και Β. Παρουσιάζουν αρχικά μια σταδιακή άνοδο, με συνεχή αύξηση της εισροής επισκεπτών. Η μορφή αυτής της καμπύλης δηλώνει ότι οι επιπτώσεις για την τοπική κοινωνία από τον τουρισμό είναι θετικές. Η εξέλιξη πέρα από το σημείο Α απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή αφού αυξάνεται το οριακό τουριστικό προϊόν, αλλά με φθίνοντα ρυθμό⁸⁵.
- ο Στις περιοχές που βρίσκονται σε οριακό σημείο ή έχουν ξεπεράσει τη φέρουσα ικανότητα εντοπίζονται στο τμήμα μεταξύ του Β και του Γ (οριακό σημείο) ή έχουν ξεπεράσει το Γ. Οι περιοχές αυτές έχουν έντονη ανάπτυξη και είναι πολύ κοντά στο να ξεπεράσουν το σημείο καμπής της φέρουσας ικανότητά τους, όπου τα αποτελέσματα του τουρισμού στην περιοχή επιδρούν όλο και λιγότερο θετικά στο ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον της περιοχής. Αυτές οι περιοχές χρήζουν προστασίας προκειμένου να μην ξεπεράσουν το οριακό σημείο. Όσον αφορά τις εκτιμήσεις του «μέγιστου ανεκτού» και του «επιθυμητού» επιπέδου χρήσης, υπάρχουν δύο προσεγγίσεις.

⁸³ <http://www.sete.gr/default.php?pname=MoralCode&la=1>, «Παγκόσμιος Κώδικας Ηθικών Αρχών για τον Τουρισμό», προσπελάστηκε 15/2/2013

⁸⁴ Κιλίπρης Φώτης, (2009), «Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

⁸⁵ Βαγιάννη Λένα, «Βιώσιμος τουρισμός και Φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα», τμήμα Περιβάλλοντος, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης

- ο Η πρώτη προσέγγιση αποτελεί ένα θεωρητικό μέγιστο και μπορεί να εκτιμηθεί με βάση πολλαπλές θεωρήσεις συνήθως σύμφωνα με τον διαθέσιμο χώρο και τους κρίσιμους πόρους στην περιοχή⁸⁶.
- ο Η δεύτερη προσέγγιση βασίζεται στο θεσμικό πλαίσιο και επηρεάζεται από το «επιτρεπτό», όπως ορίζεται από το κανονιστικό πλαίσιο (π.χ. πολεοδομικοί κανόνες και ρυθμίσεις) εκφράζοντας τους επιθυμητούς στόχους ως προς τη χρήση των διαθέσιμων πόρων και γενικότερα την ανάπτυξη της περιοχής. Το «επιθυμητό» προφανώς εκφράζεται μέσω διαδικασιών συναίνεσης στο πλαίσιο του δημοκρατικού προγραμματισμού. Γι' αυτόν τον λόγο η φέρουσα ικανότητα δεν είναι μόνο αντικείμενο επιστημονικής ανάλυσης, αλλά και προϊόν κοινωνικής συναίνεσης και σχεδιασμού. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στην εμπειρική εκτίμηση της οικονομικής και κοινωνικής βιωσιμότητας κάθε περιοχής. Η έννοια της φέρουσας ικανότητας δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως απόλυτο μέγεθος, αλλά στο πλαίσιο κοινωνικών, πολιτιστικών και οικονομικών συνθηκών⁸⁷.

3.6 Το μεθοδολογικό πλαίσιο για την εκτίμηση της Φέρουσας ικανότητας τουριστικής ανάπτυξης

Η ανάλυση εστιάζει το ενδιαφέρον, τόσο στο συνολικό επίπεδο των περιοχών όσο και σε ζώνες υψηλής τουριστικής φόρτισης, που βρίσκονται στα όρια των παραλιακών ΟΤΑ, ενσωματώνοντας και την προσφορά κλινών σε ενοικιαζόμενα δωμάτια. Οι περιοχές θα πρέπει να καλύπτουν ένα φάσμα διαφορετικής τυπολογίας τουριστικών περιοχών με βάση κριτήρια όπως⁸⁸:

- ◆ Ύπαρξη ισχυρού αστικού τουριστικού κέντρου.
- ◆ Σύνθεση τουριστικής επισκεψιμότητας, όπως πολιτιστικός τουρισμός και παραθερισμός.
- ◆ Αμιγώς τουριστικοί τόποι, αυτάρκειες.
- ◆ Απομονωμένες μικρές περιοχές παραθερισμού.
- ◆ Περιοχή παραθερισμού γύρω από τουριστικό ημιαστικό κέντρο.
- ◆ Περιοχή παραθερισμού με ιδιαίτερη συγκέντρωση σε ενοικιαζόμενα δωμάτια.

⁸⁶ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

⁸⁷ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

⁸⁸ Κιλιπέρης Φώτης, (2009), «*Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη*», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

3.7 Υπολογισμός – εκτίμηση της Φέρουσας ικανότητας

Ο υπολογισμός της φέρουσας τουριστικής ικανότητας γίνεται με εμπειρικά κριτήρια, τα οποία έχουν χρησιμοποιηθεί σε αντίστοιχες περιπτώσεις άλλων τόπων και χώρων (συγκριτική αξιολόγηση). Τα κριτήρια αυτά είναι του χώρου και του χρόνου, τα οποία σχετίζονται μια σειρά από δόκιμους δείκτες που διεθνώς χρησιμοποιούνται όπως είναι⁸⁹:

1. Δείκτης λειτουργικότητας τουριστικών εγκαταστάσεων και εξυπηρετήσεων (περιοχή ανά μονάδα και αριθμό εξυπηρετούμενων τουριστών)⁹⁰.
2. Δείκτης πυκνότητας (κλίνες ανά κατηγορία εγκατάστασης και πληθυσμού ή τουρίστες κατά μήκος/ επιφάνεια ακτής).
3. Δείκτης χωρητικότητας (συνολικές εξυπηρετήσεις σε καταλύματα, κέντρα εστίασης, εμπορικά καταστήματα κλπ προς τον τοπικό πληθυσμό).
4. Δείκτης έντασης (κλίνες ανά τουριστική περιοχή προς τον τοπικό πληθυσμό).
5. Δείκτης διανυκτερεύσεων (διανυκτερεύσεις προς μόνιμο πληθυσμό).
6. Δείκτης χωρητικότητας εγκαταστάσεων (σχέση τουριστών και πληθυσμού προς διατιθέμενους πόρους όπως νερό, δίκτυα, χώροι άθλησης, απασχόληση, κλπ).
7. Δείκτης δόμησης (κτίρια τουριστικών εγκαταστάσεων προς κτίρια άλλων κατηγοριών και διατιθέμενη επιφάνεια γης).
8. Δείκτης ανέσεως (ποιοτικά χαρακτηριστικά καταλυμάτων προς τη συνολική τουριστική πυκνότητα).
9. Δείκτης προσελκυστικότητας (αλλοδαποί προς ημεδαπούς τουρίστες).
10. Δείκτης διατάραξης οικολογικής ισορροπίας (ποσοστιαίες αλλαγές διαχρονικά στις χρήσεις γης)⁹¹.
11. Δείκτης ικανοποίησης – μη ικανοποίησης (σύνθετος δείκτης).

⁸⁹ Λοϊζίδου Ξένια, (2008), «Αειφόρος Τουρισμός – Είναι εφικτός», ΑΚΤΗ Κέντρο Μελετών και Έρευνας

⁹⁰ <http://old.eyploia.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=1309>, «Βιώσιμη Ανάπτυξη: Η φέρουσα ικανότητα της περιοχής υποδοχής», προσπελάστηκε 15/2/2013

⁹¹ <http://traveldailynews.gr/columns/article/1980>, «Δείκτες Φέρουσας Ικανότητας στον Τουρισμό: Εφαρμογή δύο δεικτών για την Κρήτη», προσπελάστηκε 15/2/2013

12. Δείκτης συμπεριφοράς χρηστών (διαχρονική επιβάρυνση της συμπεριφοράς τουριστών – τοπικού πληθυσμού – απασχολουμένων).
13. Δείκτης συμφόρησης (μποτιλιάρισμα, αδιέξοδα).
14. Δείκτης προσπελασιμότητας πόρων (φυσικών, πολιτιστικών).
15. Δείκτης χρήσης των πόρων (κόστος – ωφέλεια).

Πίνακας 3.7.1: Βασικοί Δείκτες υπολογισμού φέρουσας ικανότητας

Βασικοί Δείκτες		
1	Δείκτης τουριστικής λειτουργίας (Δ.Τ.Λ.)	$\Sigma 1 = (B/P) * 100$
2		$\Sigma 2 = (B * 100 / (P * S))$
3	Δείκτες τουριστικής πυκνότητας – (ΔΤΠ)	$\Sigma 3 = (N * 100 / (S * 365))$
4		$\Sigma 4 = (N * 1000 / (P * 365))$
5		$\Sigma 5 = (A/P) * 100$
6	Δείκτες τουριστικής έντασης – (ΔΣΕ)	$\Sigma 6 = (K/P)$
7	Δείκτης Οικονομικά ενεργός πληθυσμός / Κλίνες	$\Sigma 7 = (EP / K)$
8	Δείκτης ανεκτού τουριστικού πληθυσμού (ΔΑΣΠ)	$\Sigma 8 = (A\Sigma\alpha/P)$
9	Δείκτης διανυκτερεύσεων (ΔΔ)	$\Sigma 9 = (N / P)$
10	Δείκτες τουριστικής διείσδυσης (ΔΣΔ)	$\Sigma 10 = (N\alpha * 100) / (P * 360)$
11		$\Sigma 11 = (N\eta * 100) / (P * 360)$
12	Δείκτης προσελκυστικότητας	$\Sigma 12 = (A\Sigma / H\Sigma)$
Δείκτες τουριστικής συγκέντρωσης (ΔΣ)		
13	Δείκτης Κλίνες / Ha	$\Sigma 13 = \text{Κλίνες} / \text{Ha}$
14	Δείκτης Διανυκτερεύσεις/Ha	$\Sigma 14 = \text{Διανυκτερεύσεις} / \text{Ha}$
15		$\Sigma 15 = \text{Σύνολο παραθεριστών αιχμής} / \text{Μόνιμο Πληθυσμός}$
16	Δείκτες τουριστικής πίεσης (ΔΣΠ)	$\Sigma 16 = \text{Τουρίστες} / \text{τ. χλμ}$
17		$\Sigma 17 = \text{Τουρίστες} / \text{μέτρο ακτής}$

Πηγή: <http://old.evplioia.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=1309>

Όπου:

B= σύνολο κλινών

P= πληθυσμός περιοχής

S= επιφάνεια (έκταση σε τετρ.χιλ) της περιοχής.

N= σύνολο διανυκτερεύσεων

A= αφίξεις τουριστών

K= κλίνες

EP= οικονομικά ενεργός πληθυσμός περιοχής

AΤα= αριθμός τουριστών ανά ημέρα αιχμής

Nα= Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών

Nη= Διανυκτερεύσεις ημεδαπών

AT= αριθμός αλλοδαπών τουριστών

HT= αριθμός ημεδαπών τουριστών

3.8 Ενδείξεις ξεπεράσματος της Φέρουσας ικανότητας

Η φέρουσα ικανότητα οριοθετεί τα ακρότατα όρια της ανθρώπινης δράσης και συμπεριφοράς. Το ξεπέρασμα της μπορεί να οδηγήσει σε μη αναστρέψιμη κάμψη της αντίστοιχης περιοχής. Επομένως, όλες οι δράσεις πρέπει να γίνονται μέσα στα όρια της φέρουσας ικανότητας για να παραδοθεί στους απογόνους μας η κάθε περιοχή με αλώβητη την φέρουσα ικανότητα τους, στηρίζοντας την ανθρώπινη παρουσία σε αυτήν.

- ▶ **Περιβάλλον.** Μερικά παραδείγματα είναι χρήσιμα προκειμένου να κατανοήσουμε πως μπορεί να ξεπεραστεί η φέρουσα ικανότητα. Έστω ότι σε κάθε βοσκότοπο πρέπει να προσδιορίσουμε την φέρουσα ικανότητα, τον αριθμό των ζώων δηλαδή που μπορούν να βοσκήσουν σε αυτόν, χωρίς να χάσει την ικανότητα του να παράγει κάθε χρόνο το χόρτο που χρειάζεται για τη διατροφή του συγκεκριμένου αριθμού ζώων. Αν η βοσκοικανότητα ενός βοσκοτόπου είναι 1500 ζώα δεν πρέπει να εγκαταστήσουμε 2200. Αν γίνει αυτό σε μερικά χρόνια θα φανούν τα πρώτα αποτελέσματα της υποβάθμισης του βοσκοτόπου. Το ίδιο πρέπει να γίνει και με τον τουρισμό. Σε κάθε τουριστική περιοχή πρέπει να προσδιορίσουμε τη φέρουσα ικανότητα σε τουρίστες και να σταματήσουμε να εκδίδουμε οικοδομικές άδειες, αν έχει ξεπεραστεί η φέρουσα ικανότητα.
- ▶ **Κοινωνία.** Μία ακόμη ένδειξη του ξεπεράσματος της φέρουσας ικανότητας αφορά το κοινωνικό επίπεδο κάθε περιοχή, το οποίο επηρεάζεται από την έλευση των τουριστών. Πιο συγκεκριμένα η έλευση Άγγλων τουριστών στα Μάλια της Κρήτης, των οποίων η συμπεριφορά δεν είναι από τις καλύτερες, δημιουργούν πολλά επεισόδια. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι κάτοικοι να εκφράζουν την αγανάκτηση τους πράγμα που αποδεικνύει ότι έχει ξεπεραστεί η φέρουσα ικανότητα.
- ▶ **Οικονομία.** Παρατηρείται ότι η αύξηση των τιμών στα προϊόντα και στις υπηρεσίες συγκεκριμένων περιοχών της Ελλάδας την περίοδο των καλοκαιρινών διακοπών και ιδιαίτερα τον μήνα Αύγουστο αποτελεί μία

ακόμη ένδειξη του ξεπεράσματος της φέρουσας ικανότητας. Ωστόσο όμως παρατηρείται ότι πολλές περιοχές όπως στην Χαλκιδική διατηρούν τις ίδιες τιμές στα προϊόντα τους χειμώνα – καλοκαίρι. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αντιδρούν οι μόνιμοι κάτοικοι.

- ▶ **Πολιτισμός.** Η επισκεψιμότητα σε αρχαιολογικούς χώρους είναι από τα βασικότερα σχέδια των τουριστών στην χώρα μας. Πολλές φορές όμως η χρηματική εκμετάλλευση που διενεργείται στους χώρους αυτούς μπορεί να οδηγήσει στο ξεπέραςμα της φέρουσας ικανότητας. Για παράδειγμα η επίσκεψη στην Ακρόπολη της Αθήνας κοστίζει 12 ευρώ.

3.9 Τρόποι αντιμετώπισης του ξεπεράσματος της Φέρουσας ικανότητας

Η απαίτηση για την αντιμετώπιση του ξεπεράσματος της φέρουσας ικανότητας με προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος θα πρέπει να αποτελεί την κατευθυντήρια πολιτική σε τοπικό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό, η μεθοδολογική προσέγγιση της ΦΙΓΑ προσφέρει πρακτικές λύσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, δια μέσου ενός μηχανισμού δράσεων που συνδέει την ανάπτυξη ολοκληρωμένων πολιτικών παρέμβασης αντί για αποσπασματικές ή μεμονομένες δράσεις και την εισαγωγή δέσμης κινήτρων υποστήριξης σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων θα μπορούσαν να δρομολογηθούν οι παρακάτω πρωτοβουλίες:

- ▶ Ανάπτυξη νέου μοντέλου τουρισμού, βασισμένο στο σεβασμό προς το περιβάλλον που θα στηρίζεται σε Ειδικές τουριστικές υποδομές και ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
- ▶ Οργανωμένοι έλεγχοι για τις τιμολογιακές πολιτικές στα προϊόντα της περιοχής.
- ▶ Προσανατολισμός των ιδιωτικών επενδύσεων προς τη συμπλήρωση ελλείψεων σε τύπους και τάξεις καταλυμάτων και σε υποδομές που εμπλουτίζουν, αναβαθμίζουν και διαφοροποιούν το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν.

- Στον προσδιορισμό ζωνών προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, των φυσικών πόρων και του τοπίου, στις οποίες θα περιορίζεται ή θα απαγορεύεται η δυνατότητα δόμησης.

Τέλος, ως προς τους τρόπους αντιμετώπισης του ξεπεράσματος της φέρουσας ικανότητας της κάθε περιοχής μπορούμε να ελαχιστοποιήσουμε τις αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού μέσω αποτελεσματικής στρατηγικής που θα περιλαμβάνει συγκεκριμένα εργαλεία, μέτρα και υποστηρικτικές δράσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

4.1 Προβλήματα του τουρισμού

Όσον αφορά τις εξελίξεις στην παγκόσμια αγορά δεν ήταν δυνατόν να μην επηρεάσουν την οικονομία του κόσμου⁹². Οι διεθνείς οικονομικές αναταραχές αρχικά επηρέασαν ήπια το χρηματοπιστωτικό κλάδο των χωρών, διότι το σύστημα λειτουργούσε με εσωστρέφεια κάτι που σημαίνει ότι οι τράπεζες δεν ήταν αρκετά εκτεθειμένες σε τοξικά προϊόντα και εξωτερικό δανεισμό. Συνέπεια των διεθνών εξελίξεων ήταν να αυξηθεί το κόστος του χρήματος στην Ευρώπη αλλά και στην παγκόσμια αγορά, γεγονός το οποίο δεν μπορούσε να μην επηρεάσει ακόμη και τη χώρα μας. Το κόστος δανεισμού των εταιριών από τις τράπεζες αυξήθηκε, με αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους των δανειακών υποχρεώσεων των εταιριών και τη μείωση των διαθέσιμων τους⁹³.

Η χώρα μας, τα τελευταία χρόνια αντιμετώπιζε διαρθρωτικά προβλήματα στον τομέα του τουρισμού, τα οποία επηρέαζαν την ανταγωνιστικότητά της με τις γειτονικές χώρες. Αυτές πρόσφεραν τουριστικές υπηρεσίες με πολύ χαμηλότερο κόστος και κατά συνέπεια προσέφεραν πολύ χαμηλότερες τιμές στους τουρίστες ώστε να απολαμβάνουν το τουριστικό προϊόν. Έτσι, αφενός η οικονομική κρίση και αφετέρου η συνεχής μείωση της ανταγωνιστικότητάς μας, έφεραν σε εξαιρετικά δυσχερή θέση έναν από τους πιο καίριους τομείς της ελληνικής οικονομίας, τον τουρισμό⁹⁴.

Το ζήτημα που προκύπτει είναι κατά πόσο επηρεάστηκε ο τουρισμός μας από τη κρίση αυτή και τι χειρισμούς έκαναν οι αρμόδιοι για να το αντιμετωπίσουν. Είναι τελικά το μέλλον του τουρισμού μας δυσοίωνα ή μπορούμε να ελπίζουμε σε κάτι καλύτερο⁹⁵.

Το 2003 οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις μειώθηκαν κατά 1,2% που είναι η μεγαλύτερη πτώση που έχει σημειωθεί ποτέ, 8,5 εκατομμύρια λιγότερες αφίξεις σε

⁹² Δαριβιανάκης Α., Μπορμπουδάκης Ε., (2012), «Οικονομική κρίση και Τουρισμός - Συνέπειες οικονομικής κρίσης. Πιθανοί τρόποι αντιμετώπισης φαινομένου», Πτυχιακή εργασία, τμήμα Λογιστικής, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

⁹³ <http://www.banksnews.gr/portal/international-news/14329>, «Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού: Ανάπτυξη του κλάδου και το 2013», προσπελάστηκε 15/2/2013

⁹⁴ http://www.lib.aueb.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=179&..., «Κέντρο Τεκμηρίωσης των Εκδόσεων του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού», προσπελάστηκε 15/2/2013

⁹⁵ Χατζηδάκης Αλέξης, (2011), «Ανάλυση της πορείας της τουριστικής κίνησης 2001-2010», Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Εθνικό τυπογραφείο, Αθήνα

σχέση με το 2002. Η Ευρώπη σημείωσε μηδενική αύξηση κυρίως λόγω της οικονομικής ύφεσης. Εντούτοις, ορισμένοι ανερχόμενοι προορισμοί της Ευρώπης όπως είναι η Κροατία, η Τσεχία και η Σλοβενία παρουσίασαν θετικά αποτελέσματα.

Το δεύτερο εξάμηνο του 2007 με αφετηρία τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ξέσπασε η οικονομική κρίση, η οποία επεκτάθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο. Στις αγορές χρήματος της Αμερικής, η πτώση των αξιών των κατοικιών και η δυσκολία αποπληρωμής των δανείων, ήταν ο λόγος της μείωσης των τιμών στον κτηματομεσιτικό κλάδο ώστε να δημιουργηθεί το πρόβλημα της ρευστότητας στις τράπεζες, οι οποίες κατά συνέπεια αναγκάστηκαν να στραφούν σε εκτεταμένο δανεισμό από τις αγορές χρήματος⁹⁶.

Στις αρχές του 2008 το πρόβλημα στον χρηματοπιστωτικό κλάδο είχε πλέον διογκωθεί και σημαντικοί κλάδοι της οικονομίας, όπως ο τραπεζικός, ο κατασκευαστικός και του εμπορίου, είχαν πληγεί. Οι κυριότερες συνέπειες στην αγορά ήταν το σοβαρό και γενικευμένο πρόβλημα ρευστότητας, η ραγδαία αύξηση της ανεργίας και η πτώση της ιδιωτικής κατανάλωσης. Δεν υπήρχε πλέον εμπιστοσύνη στις αγορές και το ποτήρι “ξεχείλισε” με το κλείσιμο της Lehman Brothers, μιας εκ των 5 μεγαλύτερων επενδυτικών τραπεζών παγκοσμίως. Συνέπεια του προβλήματος της ρευστότητας και της απώλειας της εμπιστοσύνης προς το τραπεζικό σύστημα είναι να μην υπάρχουν γραμμές χρηματοδότησης, γεγονός που οδήγησε και σε άλλες πτωχεύσεις άλλων τραπεζών, κυρίως στις Η.Π.Α. αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο⁹⁷.

4.2 Προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, αναγνωρίζοντας τη σημαντική επίδραση της τουριστικής δραστηριότητας στις τοπικές κοινωνίες, στο περιβάλλον και στην οικονομία γενικότερα, θέσπισε τον [Παγκόσμιο Κώδικα Ηθικής για τον τουρισμό](#). Πρόκειται για ένα σύνολο αρχών, οι οποίες θέτουν τη βάση για τη βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού και απευθύνονται σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη (τοπικές

⁹⁶ <http://www.sete.gr/default.php?pname=MoralCode&la=1>, «Παγκόσμιος Κώδικας Ηθικών Αρχών για τον Τουρισμό», προσπελάστηκε 15/2/2013

⁹⁷ Χατζηδάκης Αλέξης, (2011), «Ανάλυση της πορείας της τουριστικής κίνησης 2001-2010», Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Εθνικό τυπογραφείο, Αθήνα

και εθνικές αρχές, τοπική κοινωνία, επαγγελματίες του τουριστικού κλάδου, τουρίστες), τονίζοντας τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις κάθε πλευράς⁹⁸.

Ο Παγκόσμιος Κώδικας Ηθικής για τον τουρισμό θέτει το πλαίσιο αναφοράς για την υπεύθυνη και αειφόρο ανάπτυξη του παγκόσμιου τουρισμού. Επίσης, αντλεί έμπνευση από προηγούμενες ανάλογες διακηρύξεις και κώδικες άλλων κλάδων και προσθέτει ένα νέο τρόπο σκέψης, ο οποίος αντικατοπτρίζει τις αλλαγές που έχουν σημειωθεί στην κοινωνία στις αρχές του 21ου αιώνα⁹⁹.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, στον οποίο συμμετέχουν ως μέλη 144 χώρες απο όλο τον κόσμο, είναι ο μοναδικός διακυβερνητικός οργανισμός που ασχολείται με την τουριστική πολιτική και με συναφή θέματα. Η αποστολή του Οργανισμού είναι να προωθήσει και να διαμορφώσει τον τουρισμό ως μέσο¹⁰⁰:

- ο για την ενίσχυση της παγκόσμιας ειρήνης, των πολιτιστικών θεσμών και της ανθρώπινης επικοινωνίας
- ο την κατανόηση της οικονομικής ανάπτυξης και τη διεύρυνση των διεθνών εμπορικών συναλλαγών.

Στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, η Γαλλία διατήρησε την κυριαρχία της ως πρώτη δύναμη, ενώ οι ΗΠΑ έχουν ανακτήσει τη δεύτερη θέση από την Ισπανία. Είναι ακόμη, εντυπωσιακή η ραγδαία άνοδος της Κίνας ως τουριστικού προορισμού, ιδιαίτερα μετά το 2003, καθώς επίσης και της Τουρκίας. Επισημαίνεται, ακόμη, ότι την περίοδο 2001-2003 στους περισσότερους προορισμούς σημειώθηκε σχετική μείωση του ανοδικού ρυθμού της δεκαετίας του 1990 λόγω της διεθνούς κρίσης ασφάλειας μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001, ενώ η ανάκαμψη, που παρατηρείται από το 2004 και μετά, ανακόπηκε το 2009 εξαιτίας της διεθνούς χρηματοοικονομικής κρίσης¹⁰¹.

Τα συνολικά έσοδα από τον διεθνή τουρισμό στη διάρκεια του 2009 ακολούθησαν την πτωτική πορεία των αφίξεων φθάνοντας τα 850 δισεκ. δολάρια ή 611 δισεκ. ευρώ. Παρουσίασαν έτσι αξιόλογη μείωση (-5,7%) ως προς το 2008. Οι δέκα πρώτες χώρες σε εισπράξεις το 2009 απορρόφησαν το 46,3% του συνόλου των

⁹⁸ <http://www.banksnews.gr/portal/international-news/14329>, «Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού: Ανάπτυξη του κλάδου και το 2013», προσπελάστηκε 15/2/2013

⁹⁹ <http://www.sete.gr/default.php?pname=MoralCode&la=1>, «Παγκόσμιος Κώδικας Ηθικών Αρχών για τον Τουρισμό», προσπελάστηκε 15/2/2013

¹⁰⁰ http://www.lib.aueb.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=179&..., «Κέντρο Τεκμηρίωσης των Εκδόσεων του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού», προσπελάστηκε 15/2/2013

¹⁰¹ Χατζηδάκης Αλέξης, (2011), «Ανάλυση της πορείας της τουριστικής κίνησης 2001-2010», Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Εθνικό τυπογραφείο, Αθήνα

διεθνών τουριστικών εισπράξεων (σε USD), ποσοστό που είναι μειωμένο ως προς το αντίστοιχο ποσοστό του 2008 (49,9%). Επισημαίνουμε ότι τα μεγέθη των εισπράξεων στους πίνακες του UNWTO εκφράζονται σε δολάρια ΗΠΑ (USD), γιατί αυτό διευκολύνει τις συγκρίσεις σε παγκόσμιο επίπεδο μεταξύ όλων των τουριστικών προορισμών, ενώ τα «τοπικά» νομίσματα, μεταξύ των οποίων βέβαια και το ευρώ, παρουσιάζουν ποικιλομορφία και διακυμάνσεις στις μεταξύ τους ισοτιμίες.

Στην πρώτη θέση της κατάταξης χωρών, από την άποψη της τουριστικής δαπάνης που πραγματοποιούν στην αλλοδαπή οι μόνιμοι κάτοικοί τους, έρχεται το 2010 η Γερμανία με 78,1 δισ. δολάρια, ακολουθούμενη από τις ΗΠΑ, την Κίνα και το Ηνωμένο Βασίλειο, με 75,5, 54,9 και 48,6 δισ. δολάρια αντίστοιχα. Αυτοί είναι οι κυριότεροι παίκτες στη διεθνή τουριστική αγορά, γιατί από αυτούς εξαρτώνται οι σημαντικότερες ροές ταξιδιωτών αλλά και τουριστικών δαπανών. Ακολουθούν κατά σειρά η Γαλλία, ο Καναδάς, η Ιαπωνία και η Ιταλία. Σημειώνουμε ότι η Κίνα ήδη από 2007 έχει ξεπεράσει τα 40 εκατομμύρια εξερχόμενων τουριστών, ενώ για το 2010 ο αριθμός των εξερχόμενων ταξιδιών αναμένεται να φθάσει τα 54 εκ., σύμφωνα με την εκτίμηση της China Tourism Academy, επίσημο όργανο της China National Tourism Administration. Πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι το 72% των εξερχόμενων Κινέζων τουριστών έχει προορισμό τις αυτόνομες κινεζικές περιοχές του Χονγκ-Κονγκ και του Μακάο, ενώ προς την Ευρώπη κατευθύνεται μόνο το 5% του συνόλου¹⁰².

Κατά 4% αυξήθηκε το 2012, η τουριστική κίνηση διεθνώς σύμφωνα με στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού. Μάλιστα για το 2013 προβλέπεται περαιτέρω ανάπτυξη της παγκόσμιας τουριστικής οικονομίας, με τις αρχικές προβλέψεις να την τοποθετούν μεταξύ 3% και 4%¹⁰³.

Η Ασία και ο Ειρηνικός ήταν οι περιοχές με τη μεγαλύτερη ανάπτυξη, κοντά στο 7%, ενώ η Βόρειος Αφρική και η και η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, είχαν τα πρωτεία, με 9% και 8% αντίστοιχα. Η Νότια Ευρώπη κινήθηκε με ποσοστό αύξησης μόλις 2%, το οποίο θεωρείται ως εξισορρόπηση των πολύ καλών ποσοστών που είχε το 2011, κυρίως λόγω της αραβικής Άνοιξης¹⁰⁴.

Για το 2013, καλύτερες είναι οι προβλέψεις για την Ασία και τον Ειρηνικό, με αύξηση 5% έως 6%, για την Αφρική με +4% έως +6% και από εκεί και πέρα η Β. και

¹⁰² <http://www.banksnews.gr/portal/international-news/14329>, «Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού: Ανάπτυξη του κλάδου και το 2013», προσπελάστηκε 15/2/2013

¹⁰³ <http://www.banksnews.gr/portal/international-news/14329>, «Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού: Ανάπτυξη του κλάδου και το 2013», προσπελάστηκε 15/2/2013

¹⁰⁴ http://www.lib.aueb.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=179&..., «Κέντρο Τεκμηρίωσης των Εκδόσεων του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού», προσπελάστηκε 15/2/2013

Ν. Αμερική μεταξύ του 3% και 4%, η Ευρώπη με 2% έως 3% και η Μέση Ανατολή με ευρύτερο φάσμα από 0 έως 5%.

Οι περισσότεροι τουρίστες προήλθαν από την Κίνα με 42% και τη Ρωσία με 31%, ενώ σημαντική αύξηση είχε το τουριστικό ρεύμα από χώρες όπως η Βενεζουέλα (+31%), η Πολωνία (+19%), οι Φιλιππίνες (+17%), η Μαλαισία (+15%), η Σαουδική Αραβία (+14%), το Βέλγιο (+13%), Νορβηγία και Αργεντινή (+12% αμφότερες), Ελβετία και Ινδονησία (+10%)¹⁰⁵.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (ΠΟΤ) εξέδωσε πρόσφατα μια σειρά μελετών με τίτλο «Tourism 2020 Vision». Πρόκειται για μια έρευνα-μελέτη που σκοπεύει αρχικά να αναγνωρίσει τις κύριες τάσεις του διεθνούς τουρισμού και στη συνέχεια να εκτιμήσει ποσοτικά τις επιπτώσεις των τάσεων αυτών επί των τουριστικών προορισμών, παρουσιάζοντας παράλληλα και κάποιες εθνικές πολιτικές-στρατηγικές, όπως δηλώθηκαν στον ΠΟΤ¹⁰⁶.

Καθώς οι προβλέψεις μιλούν για 1,6 δις αφίξεις τουριστών παγκοσμίως κατά το έτος 2020, τα μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού πιστεύουν ότι ο Παγκόσμιος Κώδικας Ηθικής για τον τουρισμό είναι απαραίτητος προκειμένου να μειωθούν οι επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά και να μεγιστοποιηθούν τα οφέλη των κατοίκων των τουριστικών προορισμών¹⁰⁷.

4.3 Ο Ελληνικός τουρισμός

Στην Ελλάδα ο τρόπος οργάνωσης και διακίνησης του τουρισμού χαρακτηρίζεται κυρίως ως μαζικός, οργανωμένος και παραθεριστικός. Τα τελευταία χρόνια, γίνεται μια προσπάθεια να μπει και ο εναλλακτικός τουρισμός στην χώρα, όπου το βάρος θα επικεντρώνεται στην κοινωνία, στον πολιτισμό και το φυσικό περιβάλλον¹⁰⁸.

¹⁰⁵ http://www.lib.aueb.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=179&..., «Κέντρο Τεκμηρίωσης των Εκδόσεων του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού», προσπελάστηκε 15/2/2013

¹⁰⁶ Χατζηδάκης Αλέξης, (2011), «Ανάλυση της πορείας της τουριστικής κίνησης 2001-2010», Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Εθνικό τυπογραφείο, Αθήνα

¹⁰⁷ <http://www.sete.gr/default.php?pname=MoralCode&la=1>, «Παγκόσμιος Κώδικας Ηθικών Αρχών για τον Τουρισμό», προσπελάστηκε 15/2/2013

¹⁰⁸ http://portal.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_kathbreak_1_26/06/2012_449061, «Τουρισμός: Καθοδική η πορεία στο πρώτο 5μηνο του 2012, σύμφωνα με το ΙΤΕΠ», προσπελάστηκε 15/2/2013

Στην χώρα μας, οι κυριότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού είναι οι εξής: πολιτιστικός, χειμερινός, ορεινός και ορειβατικός τουρισμός, αγροτουρισμός, θαλάσσιος τουρισμός, οικοτουρισμός, αθλητικός και τουρισμός περιπέτειας.

Τέλος, υπάρχουν και κάποιες ειδικές μορφές τουρισμού που είναι πιο εξειδικευμένες, οι οποίες δεν υποκαθιστούν τον μαζικό τουρισμό αλλά λειτουργούν συμπληρωματικά.. Τέτοιες μορφές είναι ο κοινωνικός τουρισμός, ο τουρισμός υγείας, ο θρησκευτικός, ο επαγγελματικός, ο συνεδριακός και ο εκθεσιακός τουρισμός¹⁰⁹.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο τουρισμός αποφέρει σημαντικότητα μερίδιο στην οικονομία ετησίως. Για παράδειγμα, αν κοιτάξουμε στον παρακάτω πίνακα (πίνακα 4.3.1), το έτος 2011, η συμμετοχή του τουρισμού στο συνολικό ΑΕΠ ήταν πάνω από 16%, τα έσοδα ανήλθαν σε 10,5 δισεκατομμύρια ευρώ και το ποσοστό απασχόλησης στον κλάδο (άμεσα και έμμεσα) αποτέλεσε το 18,4% της συνολικής απασχόλησης της χώρας, το οποίο σημαίνει ότι 758.300 άτομα απασχολήθηκαν στον τουριστικό κλάδο. Βλέπουμε δηλαδή ότι ο κλάδος αυτός είναι αναμφισβήτητα ένας από τους βασικότερους πυλώνες της ελληνικής οικονομίας¹¹⁰.

Πίνακας 4.3.1: Βασικά Μεγέθη του Ελληνικού Τουρισμού 2011

Συμμετοχή στο ΑΕΠ	16,5% [WTTC]
Συμμετοχή στην απασχόληση	18,4% της συνολικής απασχόλησης [WTTC]
Απασχόληση (άμεσα & έμμεσα)	758.300 [WTTC]
Έσοδα	10,5 δισ. € [ΤτΕ]
Αφίξεις Αλλοδαπών	16,4 εκατ.
Μέση κατά κεφαλή δαπάνη	639 €
Μερίδιο Αγοράς	1,7% Παγκόσμια, 3,3% Ευρώπη
Εποχικότητα	54% των αφίξεων αλλοδαπών πραγματοποιείται Ιούλιο - Αύγουστο - Σεπτέμβριο
Συγκέντρωση Προσφοράς	66% των ξενοδοχειακών κλινών συγκεντρώνονται σε 4 περιοχές της Ελλάδας [ΞΕΕ]
Ξενοδοχειακή Υποδομή	9.648 ξενοδοχεία / 763.668 κλίνες [ΞΕΕ]
Top 5 αγορές	Γερμανία (2.240.481), Ην. Βασίλειο (1.758.093), ΠΓ(Μ (1.356.000), Γαλλία (1.149.388), Ιταλία (843.613) [ΤτΕ]
Top 5 αεροδρόμια (σε αφίξεις αλλοδαπών)	Αθήνα (3.123.631), Ηράκλειο (2.137.230), Ρόδος (1.717.477), Θεσσαλονίκη (869.929), Κώς (843.171) [ΕΛ.ΣΤΑΤ.]

Πηγή: ΣΕΤΕ 2011

¹⁰⁹ http://portal.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathbreak_1_26/06/2012_449061, «Τουρισμός: Καθοδική η πορεία στο πρώτο 5μηνο του 2012, σύμφωνα με το ΙΤΕΠ», προσπελάστηκε 15/2/2013

¹¹⁰ <http://www.greektourism2020.gr/index.php?id=1879>, «Ο Τουρισμός πρωταγωνιστής στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Ελλάδας», προσπελάστηκε 15/2/2013

➤ **Πλεονεκτήματα**

Ο τουρισμός στη χώρα μας, όπως και όλοι οι άλλοι κλάδοι της οικονομίας, χαρακτηρίζεται από κάποια πλεονεκτήματα τα οποία ενισχύουν την θέση του έναντι των ανταγωνιστών μας. Τα κυριότερα πλεονεκτήματα του που συντελούν στην προσέλευση τουριστών στη χώρα μας είναι κυρίως τα παρακάτω¹¹¹:

- ◆ Το φυσικό περιβάλλον της χώρας μας, με την πλούσια ελληνική φύση και την ομορφιά των ελληνικών τοπίων μας.
- ◆ Οι καλές κλιματολογικές συνθήκες και το μεσογειακό κλίμα κατάλληλο για διακοπές.
- ◆ Ο μεγάλος αριθμός νησιών που έχουμε με την απίστευτη μορφολογία του εδάφους και της νησιώτικης συγκρότησης, με τις αμέτρητες παραλίες ιδανικές για να απολαύσει κάποιος τον ήλιο και τη θάλασσα τους καλοκαιρινούς μήνες.
- ◆ Τα εκατοντάδες μνημεία του πολιτισμού μας, η Ελλάδα τείνει να χαρακτηριστεί ως μουσείο της ιστορίας του πολιτισμού, διότι εδώ βρίσκεται κανένας μνημεία από όλες της εποχές.
- ◆ Επίσης, η πνευματική καλλιέργεια και το ανεπτυγμένο αίσθημα φιλοξενίας των Ελλήνων επιδρούν θετικά στην τουριστική εικόνα της χώρας.

➤ **Μειονεκτήματα**

Δυστυχώς όμως εκτός από τα θετικά στοιχεία, το τουριστικό μας προϊόν έχει και κάποια μειονεκτήματα τα οποία δρουν αρνητικά στην εικόνα της χώρας μας. Οι κυριότερες αδυναμίες οφείλονται σε όρους γεωγραφικούς, οικονομικούς και οργανωτικούς και είναι οι εξής¹¹²:

- ◆ Προβλήματα συγκοινωνιών και των μεσών υποδοχής των τουριστών, αεροδρόμια, λιμάνια κτλ.
- ◆ Αποτελούμε ακριβό τουριστικό προορισμό σε σχέση με άλλες ανταγωνίστριες χώρες. Οι επιχειρήσεις μέσα σε δύο μήνες προσπαθούν να βγάλουν τα έσοδα όλου του χρόνου.
- ◆ Ο Ελληνικός τουρισμός είναι εξωστρεφής, διότι απευθύνεται σχεδόν αποκλειστικά στη διεθνή πελατεία.

¹¹¹ <http://www.greektourism2020.gr/index.php?id=1879>, «Ο Τουρισμός πρωταγωνιστής στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Ελλάδας», προσπελάστηκε 15/2/2013

¹¹² Χατζηδάκης Αλέξης, (2011), «Ανάλυση της πορείας της τουριστικής κίνησης 2001-2010», Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Εθνικό τυπογραφείο, Αθήνα

- ◆ Είναι εξαρτημένος διότι η τουριστική αγορά διαμορφώνεται κυρίως στα μητροπολιτικά κέντρα και στην πίεση των πρακτόρων προς τους ξενοδόχους.
- ◆ Υπάρχει έντονη εποχικότητα η οποία επηρεάζει το κόστος και την ποιότητα του προϊόντος.
- ◆ Η μάζα των τουριστών επισκέπτεται συγκεκριμένες περιοχές όπως την Κρήτη, την Αττική, τα νησιά του Αιγαίου και του Ιόνιου πελάγους.
- ◆ Η προώθηση της χώρας είναι ανεπαρκής ή χρονικά καθυστερημένη.
- ◆ Έλλειψης μιας ρεαλιστικής πολιτικής για την τουριστική ανάπτυξη. Από την άλλη πλευρά δεν έχει καταρτιστεί ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα με βάση το οποίο θα επιχειρείται η τουριστική ανάπτυξη.

Αυτά κατά κοινή ομολογία θεωρούνται τα κυριότερα μειονεκτήματα της χώρας μας. Κατά την προσωπική μας άποψη, το σημαντικότερο αγκάθι του τουρισμού στην Ελλάδα, είναι ο μεγάλος δείκτης εποχικότητας που έχει, όπως έχει προαναφερθεί¹¹³.

Δυστυχώς, από τις συνολικές αφίξεις αλλοδαπών τουριστών ετησίως, πάνω από το 50% καταφθάνει στην χώρα μας τους μήνες Ιούλιο, Αύγουστο και Σεπτέμβριο.

Θεωρητικά είναι απόλυτα λογικό να προτιμούνται οι θερινοί μήνες για την περίοδο διακοπών από τους τουρίστες που επιθυμούν να επισκεφτούν την χώρα μας, με δεδομένο τις καλές κλιματολογικές συνθήκες που προσφέρει η συγκεκριμένη περίοδο. Παρόλα αυτά, είναι άκρως απογοητευτικό να υπάρχει το φαινόμενο της έντονης εποχικότητας, το οποίο έχει άμεσο αποτέλεσμα τους υπόλοιπους 8 με 9 μήνες η τουριστική δραστηριότητα να είναι ελάχιστη. Η Ελλάδα έχει να προσφέρει πολλά περισσότερα από ηλιόλουστες διακοπές¹¹⁴.

¹¹³ Δαριβιανάκης Α., Μπορμπουδάκης Ε., (2012), «Οικονομική κρίση και Τουρισμός - Συνέπειες οικονομικής κρίσης. Πιθανοί τρόποι αντιμετώπισης φαινομένου», Πτυχιακή εργασία, τμήμα Λογιστικής, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

¹¹⁴ Χατζηδάκης Αλέξης, (2011), «Ανάλυση της πορείας της τουριστικής κίνησης 2001-2010», Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Εθνικό τυπογραφείο, Αθήνα

4.4 Το μέλλον της διεθνούς τουριστικής βιομηχανίας

Ο τουρισμός, ως τμήμα του ευρύτερου οικονομικού και κοινωνικού συστήματος, επηρεάζεται από τις εξελίξεις και τη δυναμική του συστήματος. Κατά συνέπεια, οι παράγοντες που θα επηρεάσουν την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη στο μέλλον είναι – μεταξύ άλλων - αυτοί οι οποίοι θα επηρεάσουν και την τουριστική ανάπτυξη. Η αναπτυξιακή φάση, στην οποία βρίσκεται ο κάθε τουριστικός προορισμός, σε συνδυασμό με τη γενικότερη ανταγωνιστικότητα της οικονομίας που τον περιβάλλει, διαμορφώνουν διαφορετική ένταση και μορφή επιρροής. Σε κάθε περίπτωση όμως, υπάρχει ένα ελάχιστο πλήθος παραγόντων που θα επηρεάσουν στο μέλλον όλους τους τουριστικούς προορισμούς¹¹⁵.

Η αναφορά που ακολουθεί σκοπεύει να δώσει «τροφή» για σκέψη και προβληματισμό στους ασχολούμενους με τον τουρισμό. Όσο πιο έγκαιρα γίνει αντιληπτό από τους επιχειρηματίες, τους επαγγελματίες και την πολιτεία το υπό διαμόρφωση σκηνικό, τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες για ταχεία ανταπόκριση σε αυτό, διασφαλίζοντας τη βιωσιμότητα και την αειφορία του τουριστικού προορισμού Ελλάδα¹¹⁶.

Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παρακάτω παράγοντες:

- [Κλιματικές Αλλαγές](#)
- [Δημογραφικές Εξελίξεις](#)
- [Τεχνολογία](#)
- [Παγκοσμιοποίηση Ανταγωνισμού](#)
- [Ασφάλεια](#)
- [Μεσαία Τάξη](#)
- [Αντιλήψεις περί «Πολυτέλειας»](#)

¹¹⁵ <http://www.greektourism2020.gr/index.php?id=1879>, «Ο Τουρισμός πρωταγωνιστής στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Ελλάδας», προσπελάστηκε 15/2/2013

¹¹⁶ <http://www.greektourism2020.gr/index.php?id=1879>, «Ο Τουρισμός πρωταγωνιστής στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Ελλάδας», προσπελάστηκε 15/2/2013

4.5 Σχεδιασμός προτύπου τουριστικής ανάπτυξης

Στο τμήμα αυτό συναρτάται άμεσα μ' ένα κατευθυντήριο / λειτουργικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η διαδικασία προσδιορισμού της Φέρουσας Ικανότητας. Ένα πλαίσιο που περιλαμβάνει ορισμένες Αρχές Αειφόρου τουριστικής Ανάπτυξης και επίσης Στόχους και κύριες Κατευθύνσεις / προϋποθέσεις για αειφόρο ανάπτυξη. Ορισμένες Αρχές αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης σχετικά με τη φέρουσα ικανότητα διαγράφονται ως εξής¹¹⁷:

α. Μια ευχάριστη εμπειρία και απόλαυση του περιβάλλοντος θα πρέπει να βασίζεται σ' εκείνες τις δραστηριότητες που αξιοποιούν αλλά και εντάσσονται σωστά (χωροταξικά / περιβαλλοντικά) στους χαρακτηριστικούς πόρους μιας περιοχής: φυσικό περιβάλλον, άγρια φύση, κουλτούρα, ιστορία, δίκτυα υποδομών / αναδομών.

β. Η τουριστική ανάπτυξη σε μια περιοχή -κυρίως αγροτική αλλά και αστική / περαστική, θα πρέπει να συμβάλλει και στην περιβαλλοντική προστασία της και στην ανάπτυξη / προώθηση εκείνων των δραστηριοτήτων που ενισχύουν ή συμπληρώνουν τα τοπικά εισοδήματα.

γ. Ο σχεδιασμός (ανάπτυξη / χωροθέτηση / διαχείριση αναδομών και υποδομών) νέων τουριστικών περιοχών ή θέσεων θα πρέπει να εντάσσεται ορθολογικά και να προσαρμόζεται στους περιβαλλοντικούς πόρους της περιοχής και σε ορισμένες περιπτώσεις να τους αναβαθμίζει.

δ. Εκείνοι που ωφελούνται ή προσκομίζουν οικονομικά οφέλη από τον τουρισμό σε μια περιοχή (επιχειρήσεις / οργανώσεις κλπ.) θα πρέπει να συμβάλλουν οικονομικά στην προστασία / διατήρηση και αναβάθμιση των περιβαλλοντικών (φυσικών και πολιτιστικών) πόρων της περιοχής.

ε. Οι τουριστικές επενδύσεις ή τα επενδυτικά σχέδια τουρισμού θα πρέπει να περιλαμβάνουν και ενέργειες ή μέτρα πολιτικής στήριξης της τοπικής οικονομίας με την καλύτερη δυνατή (γεωγραφικά και διαχρονικά) κατανομή για ν' αποφευχθούν και προβλήματα κοινωνικής ανισότητας ή κοινωνικές εντάσεις και προβλήματα συμμόρφωσης / συνωστισμού (με περιβαλλοντικές ζημιές) λόγω υπερβολικής ανάπτυξης και χρήσης των πόρων σε λίγες περιοχές.

στ. Η τουριστική βιομηχανία και οι αρμόδιοι φορείς τουριστικού σχεδιασμού (δημόσιοι και ιδιωτικοί) θα πρέπει να επιδιώκουν και συμβάλλουν στην ενημέρωση,

¹¹⁷ Χατζηδάκης Αλέξης, (2011), «Ανάλυση της πορείας της τουριστικής κίνησης 2001-2010», Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Εθνικό τυπογραφείο, Αθήνα

κατανόηση, ευαισθησία και των τοπικών κοινοτήτων (ως προς τα περιβαλλοντικά ζητήματα της περιοχής των και την κοινωνικοοικονομική σημασία της τουριστικής ζήτησης) και των επισκεπτών / τουριστών.

Σε συνάρτηση με τις παραπάνω αρχές, προσδιορίζεται στη συνέχεια το κατευθυντήριο πλαίσιο στόχων τουριστικού σχεδιασμού, ήτοι οι κύριες αλληλεξαρτώμενες κατευθύνσεις (guidelines) και προϋποθέσεις για αιεφόρο ανάπτυξη της Περιφέρειας¹¹⁸.

1. Στη διαδικασία τουριστική σχεδιασμού της περιφέρειας θα πρέπει να εντάσσονται και προωθούνται:

α. η σωστή και πλήρης ενημέρωση τοπικών κοινοτήτων ως προς την κοινωνικοοικονομική σημασία του τουρισμούς,

β. η συναίνεση (consensus) και αποδοχή από τους ντόπιους κατοίκους των αναπτυξιακών στόχων και προτεραιοτήτων που προωθούνται, και

γ. η άποψη και επιδοκιμασία της τοπικής κοινότητας ως προς την προώθηση και προβολή των τοπικών προϊόντων.

2. Στη διαδικασία τουριστικού σχεδιασμού οι απαιτούμενες και αναγκαίες προσπάθειες και ενέργειες συντονισμού δημοσίων και ιδιωτικών φορέων πρέπει να στοχεύουν:

α. στη στήριξη και διατήρηση της ακεραιότητας / ποιότητας τοπικών περιβαλλοντικών πόρων για μια διαρκή προσέλκυση τουριστών αλλά και στήριξη δυνατοτήτων / ευκαιριών του τοπικού πληθυσμού για αναψυχή / ανάπαυση (relaxation),

β. Στη στήριξη / προώθηση / ενίσχυση τοπικών επενδυτικών δυνατοτήτων (κεφαλαίων), επιχειρηματικών δυνατοτήτων (entrepreneurial ability) και ντόπιου εργατικού δυναμικού για συμμετοχή στην τοπική τουριστική ανάπτυξη,

γ. στην κινητοποίηση τοπικών ομάδων / οργανώσεων / φορέων να υιοθετήσουν / αναβαθμίσουν και προωθήσουν (με τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή του πληθυσμού) παραδοσιακά πολιτιστικά και παραγωγικά προϊόντα, υπηρεσίες και γεγονότα που αντανακλούν, διακρίνουν και προβάλλουν την περιοχή τους.

¹¹⁸ Δαριβιανάκης Α., Μπορμπουδάκης Ε., (2012), «Οικονομική κρίση και Τουρισμός - Συνέπειες οικονομικής κρίσης. Πιθανοί τρόποι αντιμετώπισης φαινομένου», Πτυχιακή εργασία, τμήμα Λογιστικής, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

δ. στην άμβλυνση και μείωση των ευρύτερων αναπτυξιακών π προβλημάτων (πληθυσμιακών, οικονομικοκοινωνικών, περιβαλλοντικών) πριν από την προώθηση νέων ή την αύξηση υφισταμένων τουριστικών προϊόντων και δραστηριοτήτων.

Ειδικότερα, ως προς τις κύριες αναπτυξιακές κατευθύνσεις στόχων που διαγράφονται παραπάνω, αναφέρουμε στη συνέχεια ορισμένα διαδικαστικά βήματα που στοχεύουν κυρίως στη διαφοροποίηση και αειφόρο ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος μιας περιοχής¹¹⁹.

Βήμα 1: Για να διευκολυνθεί και επιτευχθεί η ικανοποίηση του τουρίστα ένας τόπος υποδοχής / προορισμού τουριστών πρέπει να διερευνά, προσδιορίζει και ικανοποιεί τις διαφορετικές ανάγκες των επισκεπτών και τις σχετικές επιδιωκόμενες δράσεις ή σχήματα δραστηριοτήτων των. Αυτό οδηγεί στη διαμόρφωση και ανάπτυξη διαφορετικών «ζωνών εμπειρίας» που ανταποκρίνεται σε διαφορετικού τύπου ή ομάδες τουριστών.

Βήμα 2: Η διαμόρφωση, προστασία και διαχείριση ενός υψηλής ποιότητας περιβάλλοντος στον τόπο προορισμού απαιτεί και επιβάλλει κατάλληλη και ολοκληρωμένη πληροφόρηση που σχετίζεται με χαρακτηριστικούς περιβαλλοντικούς πόρους όπως π.χ. η φυσική / βιολογική φέρουσα ικανότητα φυσικών περιοχών ή ζωνών φυσικής εμπειρίας, ειδικότερα των πιο «ευαίσθητων» και δημοφιλών, μιας περιοχής.

Βήμα 3: Συσχέτιση των 2 παραπάνω βημάτων σε συγκεκριμένες ζώνες περιβαλλοντικής εμπειρίας, μια συσχέτιση που θα δείξει και προσδιορίσει τον βαθμό ή επίπεδο συμβατότητας (degree of compatibility) μεταξύ των επιθυμιών και επιδιώξεων ομάδων τουριστών και του φυσικού περιβάλλοντος. Το επίπεδο συμβατότητας θα βοηθήσει έναν τουριστικό προορισμό να προσδιορίσει τις ομάδες εκείνες που ταιριάζουν ή ανταποκρίνονται στους μακροπρόθεσμους αναπτυξιακούς στόχους.

Στην παραπάνω διαδικασία των 3 βημάτων διακρίβωσης της συμβατότητας μεταξύ (α) περιβαλλοντικών πόρων ενός προορισμού και (β) της ζήτησης (επιδιώξεων / απαιτήσεων) διαφόρων ομάδων τουριστικών για τον εν λόγω τόπο, εντάσσεται ο προσδιορισμός της χωρητικότητας ή φέρουσας ικανότητας του περιβαλλοντικών πόρων του εν λόγω τόπου.

¹¹⁹ Δαριβιανάκης Α., Μπορμπουδάκης Ε., (2012), «Οικονομική κρίση και Τουρισμός - Συνέπειες οικονομικής κρίσης. Πιθανοί τρόποι αντιμετώπισης φαινομένου», Πτυχιακή εργασία, τμήμα Λογιστικής, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με όσα έχουν αναλυθεί, ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους δυναμικότερους και ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας. Η ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών των μελών μιας σύγχρονης κοινωνίας προϋποθέτει την παραγωγή όσο το δυνατό περισσότερων τουριστικών προϊόντων. Ο Ατομικός είναι μια κατηγορία τουρισμού όπου γίνεται ατομικά από τον κάθε τουρίστα και ο κύριος χαρακτήρας της κατηγορίας αυτής είναι περιηγητικός. Επίσης, ο μαζικός τουρισμός διασφαλίζει τη διακίνηση μεγάλου όγκου τουριστών που σίγουρα ενισχύουν την τουριστική κατανάλωση και συνδέεται με την καίρια συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη.

Για να αναπτυχθεί ο εσωτερικός τουρισμός πρέπει να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές οι οποίες θα είναι και οικονομικές ώστε να είναι προσιτές. Ο εξωτερικός ή διεθνής τουρισμός πραγματοποιείται από άτομα που επισκέπτονται προσωρινά κάποια άλλη ή κάποιες άλλες χώρες με σκοπό να ικανοποιήσουν συγκεκριμένες τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες τους. Το κύριο χαρακτηριστικό του συνεχούς τουρισμού είναι ότι διαρκεί όλο το χρόνο, εν αντιθέσει με τον εποχιακό τουρισμό. Κύριο χαρακτηριστικό των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι η αντίθεση τους προς τον κλασσικό τουρισμό και κύριος στόχος τους η διαφύλαξη του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και η ανάπτυξη νέων θεματικών τρόπων προσέλευσης τουριστών και δημιουργία καινούριων τουριστικών πόλων και αντιστοιχών τουριστικών ρευμάτων.

Οι επιπτώσεις του τουρισμού είναι οικονομικές, περιβαλλοντολογικές, κοινωνικές και πολιτιστικές, όπου περιλαμβάνουν την εισροή συναλλάγματος, τις μεταβολές στο φυσικό περιβάλλον, στην ηθική συμπεριφορά της κοινωνίας, στις τέχνες. Η «Ατζέντα 21» αποτελεί μια πρακτική προσέγγιση που επιχειρεί να εντοπίσει τις τυχόν παράπλευρες συνέπειες που θα μπορούσε μια τέτοια δράση να έχει σε σχέση με τη διαμόρφωση μίας συνολικής πολιτικής αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο.

Αυτό που προκύπτει από την έρευνα μας είναι ότι η Αειφορία που είναι το φυσικό περιβάλλον θα πρέπει να προστατεύεται σε τέτοιο βαθμό ώστε να διατηρείται για πάντα η ικανότητα του περιβάλλοντος να εκτελεί τις διάφορες λειτουργίες του. Τα βασικά χαρακτηριστικά που πρέπει να εξασφαλίζονται για την διατήρηση της αειφορίας είναι η βιοποικιλότητα, η δια – γενεαλογική δικαιοσύνη ή αλληλεγγύη

Γενεών, η διαχωρικότητα, η εμπλοκή όλων των ενδιαφερομένων μελών της κάθε τοπικής κοινωνίας στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων σε περιβαλλοντικά θέματα, η εκτίμηση την οποία η τοπική κοινωνία έχει όσον αφορά την περιβαλλοντική προστασία της περιοχής της στην οποία η ίδια υφίσταται, η ολιστική (συνολική) προσέγγιση όλων των χωρών και φορέων ευθύνης και η αρχή της προληπτικότητας.

Σε γενικές γραμμές η φέρουσα ικανότητα είναι ο μέγιστος αριθμός των ανθρώπων που μπορούν να χρησιμοποιήσουν έναν τόπο χωρίς καμία μη αποδεκτή τροποποίηση στο φυσικό περιβάλλον και χωρίς παραδεκτή απαξίωση της ποιότητας της και ικανοποίησης του επισκέπτη. Το στοιχείο που περιορίζει την ανάπτυξη, το οποίο αναφέρεται στο μοντέλο ως φέρουσα ικανότητα, είναι στο στάδιο της στασιμότητας του τουριστικού προορισμού και απεικονίζεται ως μια σχετικά στατική ζώνη που ελέγχει το μέγεθος της ανάπτυξης σε συγκεκριμένο περιβάλλον. Ο υπολογισμός της φέρουσας τουριστικής ικανότητας γίνεται με εμπειρικά κριτήρια, τα οποία έχουν χρησιμοποιηθεί σε αντίστοιχες περιπτώσεις άλλων τόπων και χώρων (συγκριτική αξιολόγηση).

Η χώρα μας, τα τελευταία χρόνια αντιμετώπιζε διαρθρωτικά προβλήματα στον τομέα του τουρισμού, τα οποία επηρέαζαν την ανταγωνιστικότητά της με τις γειτονικές χώρες. Τα τελευταία χρόνια, γίνεται μια προσπάθεια να μπει και ο εναλλακτικός τουρισμός στην χώρα, όπου το βάρος θα επικεντρώνεται στην κοινωνία, στον πολιτισμό και το φυσικό περιβάλλον.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό σε πόσο μεγάλο βαθμό ο τουρισμός έχει εξελιχθεί και εξελίσσεται, με σκοπό την κάλυψη των αναγκών για κάθε είδους επιθυμία, τουριστικής φύσεως, το γεγονός αυτό ίσως μπορεί να εξηγήσει γιατί η δυναμική για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στην Ελλάδα γίνεται περισσότερο αντιληπτή απ' ότι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Είναι κοινά αποδεκτό ότι για να μπορέσει μια περιοχή να διατηρήσει το τουριστικό ενδιαφέρον θα πρέπει να αποκτήσει μεγαλύτερη δυναμική χωρίς να προσβάλλει το φυσικό περιβάλλον, την κοινωνία και τον πολιτισμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

Βαγιάννη Λένα, «*Βιώσιμος τουρισμός και Φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα*», τμήμα Περιβάλλοντος, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης

Δαριβιανάκης Α., Μπορμπουδάκης Ε., (2012), «*Οικονομική κρίση και Τουρισμός - Συνέπειες οικονομικής κρίσης. Πιθανοί τρόποι αντιμετώπισης φαινομένου*», Πτυχιακή εργασία, τμήμα Λογιστικής, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

Κιλιπίρης Φώτης, (2009), «*Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη*», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

Κρητικός Γιάννης, (2012), «*Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

Λοϊζίδου Ξένια, (2008), «*Αειφόρος Τουρισμός – Είναι εφικτός*», ΑΚΤΗ Κέντρο Μελετών και Έρευνας

Μετίνογλου Ειρήνη, (2010), «*Ο Τουρισμός τρίτης ηλικίας ως εναλλακτική μορφή ανάπτυξης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος – Η περίπτωση της Κρήτης*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

Τσελεμέγκου Έρα, (2009), «*Τοπική Ανάπτυξη και Τουρισμός: Η επένδυση στις Νήες Μαγνησίας*», Διπλωματική εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, τμήμα Γεωγραφίας, Κατεύθυνση Διαχείρισης και Ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Χώρου, Αθήνα

Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «*Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του*», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

Χατζηδάκης Αλέξης, (2011), «Ανάλυση της πορείας της τουριστικής κίνησης 2001-2010», Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Εθνικό τυπογραφείο, Αθήνα

Χρήστου Ζωή, (2007), «Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

Διαδικτυακή βιβλιογραφία

http://www.prd.uth.gr/sites/GS_RSAI/CONFERENCE_MAY2011_SITE/PAPERS_MAY2011_PDF_CD/LAGOS_D_DIAKOMICHALIS_M_35.pdf, «Φέρουσα Ικανότητα τουριστικής Ανάπτυξης νήσου Κω», προσπελάστηκε 15/2/2013

<http://traveldailynews.gr/columns/article/1980>, «Δείκτες Φέρουσας Ικανότητας στον Τουρισμό: Εφαρμογή δύο δεικτών για την Κρήτη», προσπελάστηκε 15/2/2013

<http://old.eyploia.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=1309>, «Βιώσιμη Ανάπτυξη: Η φέρουσα ικανότητα της περιοχής υποδοχής», προσπελάστηκε 15/2/2013

<http://www.banksnews.gr/portal/international-news/14329>, «Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού: Ανάπτυξη του κλάδου και το 2013», προσπελάστηκε 15/2/2013

http://www.lib.aueb.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=179&..., «Κέντρο Τεκμηρίωσης των Εκδόσεων του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού», προσπελάστηκε 15/2/2013

<http://www.sete.gr/default.php?pname=MoralCode&la=1>, «Παγκόσμιος Κώδικας Ηθικών Αρχών για τον Τουρισμό», προσπελάστηκε 15/2/2013

http://portal.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathbreak_1_26/06/2012_449061, «Τουρισμός: Καθοδική η πορεία στο πρώτο 5μηνο του 2012, σύμφωνα με το ΙΤΕΠ», προσπελάστηκε 15/2/2013

<http://www.greektourism2020.gr/index.php?id=1879>, «Ο Τουρισμός πρωταγωνιστής στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Ελλάδας», προσπελάστηκε 15/2/2013